

16e jaargang no. 4
15 december 1997

Gildebrief

**VRIJWILLIGE
MOLENAARS**

HET GILDE VAN

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief is het kwartaalblad van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

De verantwoordelijkheid voor het blad berust bij de redactie. Het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars is alleen verantwoordelijk voor haar eigen artikelen. De redactie is dankbaar voor haar toegestuurde kopij en suggesties, maar behoudt zich het recht voor artikelen al of niet te plaatsen.

Advertenties:

Voor bedrijven en instellingen die materialen en/of diensten aanbieden die met molens te maken hebben, bestaat de mogelijkheid te adverteren. Advertentietarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

BESTUUR

Voorzitter: Gerard Sturkenboom,
Biss. Arnoutlaan 14,
5591 BL Heeze, tel.: (040) 226 26 02

Vice voorzitter: Henk Demoet
Schimmelpennickstraat 37, Rijen
tel.: (0161) 22 20 59

Secretaris: Boudewijn van Weel,
Nw. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen,
tel.: (035) 525 16 95

Penningmeester: Gerard Barendse, Beatrixstraat 79,
2685 BH Poeldijk, tel.: (0174) 24 55 80

Examencoördinator: Jan Spruit, Molenviergang 8,
2761 BK Zevenhuizen, tel.: (0180) 63 26 13

Redactie Gildebrief: Peter de Moes, Hermelijnlaan 3,
1216 EB Hilversum, tel.: (035) 621 57 72

Algemeen: Bert van Uffelen
Valkenlaan 8, 7905 AA Hoogeveen,
tel.: (0528) 27 19 91

LEDENADMINISTRATIE

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

Girorekening: 2144780
ten name van Het Gilde van Vrijwillige
Molenaars te Naarden.

BIOTOOPWACHT

E. Smit
Heereweg 213, 1871 EG Schoorl
tel.: (072) 509 20 69 en/of 5093051

© 1997 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars
Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nwe. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

Landelijk meldpunt

De Hollandsche Molen
Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
tel.: (020) 623 87 03
fax: (020) 638 33 19

GILDEVERZEKERINGEN

Jan van Loenen
Arendshorst 34, 3772 RV Barneveld
tel.: (0342) 49 08 94

BLIKSEMAFLEIDERCONTROLE

D.J. Abelskamp
Laan 1940-1945 nr 2, 7231 GL Warnsveld
tel.: (0575) 52 50 68

Redactie:

Jan Kurver, Peter de Moes, Gerrit Pouw,
Bert van Uffelen en Jan van der Vlies

Redactie-adres:

Hermelijnlaan 3, 1216 EB Hilversum
tel.: (035) 621 57 72

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 febr. 1998
in het bezit van de redactie zijn.

IN DIT NUMMER

pagina

Gaande werk	1
Afscheid van Jan Kurver	2
Drentse molendag	2
Receptie	8
Linkse en rechtse paltrokken	9
Brandgevaar	14
Brandpreventie	15
Prins Claus in Gorinchem	15
Molenbestand op diskette	16
Excursie naar Noord-Holland	17
N.M.D. op Goeree-Overflakkee	19
Boekbesprekingen	20
Vragenrubriek	21
Rectificaties	22
Een best smeermiddel	23
Land van Cuyk	24
Het pothok komt terug	25
Puzzel, oproep, dankwoord, te koop	26
Uitnodiging, mededeling van de redactie	26
Project in België	27
Nieuws over "Molenwereld"	27
Bestuursmutaties	28

Bij de voorplaat:

Op 1-11-1997 verbrandde de Vlietmolen
in Lexmond (Foto: Bart Dooren)

'T GAANDE WERK

Om in de beeldspraak van bovenstaande titel te blijven "'t gaande werk heeft even gestokt", want net had ik deze openingsrubriek (bijna routinematig) geschreven, of ik werd opgeschrikt door het bericht van het plotselinge overlijden van een gewaardeerd vrijwillig molenaar. Op 10 november j.l. is Jan Kurver overleden. "Een vrijwillige molenaar van het eerste uur", onder deze categorie viel hij zeker. En een vrijwilliger pur-sang; een echte dus. "Liefdewerk, oud papier" waren zijn eigen woorden. Een echt Gilde-lid was hij; iedereen binnen het Gilde kwam hem vroeg of laat tegen. Als instructeur had hij veel leerlingen onder zijn hoede. Als amateur-weerkundige kon hij enthousiast praten over het weersverloop in de voorbije periode. In de Gildebrief verzorgde hij gedurende veel jaren de rubriek "Het weer zoals het was". Hij was actief als redactielid van deze Gildebrief en ook in de lesstofcommissie draaide hij vanaf het begin mee. Hij was vaak gastheer van het bestuur dat in "zijn" Oukoopse Wip vergaderde en daarnaast bezocht hij ook vaak bestuursvergaderingen; hij was een klankbord voor het bestuur. Tot slot kon je hem tegenkomen als examinator, want ook als zodanig leerden leden hem kennen. Jan's "gaande werk" was al eens gedeeltelijk vervangen, maar op 10 november kwam het definitief tot stilstand. Een moment om stil bij te staan.

Het gaande werk van het Gilde gaat echter door. Na een lange en (weer) droge zomer is de herfst ingetreden. Voor de molenaars betekent dit de overgang van de zomewindjes (niet altijd ongevaarlijk!), regionale molendagen en braderieën, naar de koude dagen met stormachtige winden en (later in de winter ook) gevaar voor ijzel. Een beproeving voor (vrijwillige) molenaars? Ik hoop van niet.

Het positieve van de koude helft van het jaar is dat de bomen kaal zijn. Ter compensatie dus eigenlijk. De molens zullen meer kunnen draaien en ook zullen ze beter te zien zijn in het landschap. Gewoon uren blijven maken dus, ook 's winters.

Het bestuur maakt ook haar draaiuren. Zo heeft het zich ten doel gesteld een beleidsplan op te stellen voor de komende jaren. In het vroege najaar is hier al tijd aan besteed (zelfs ten koste van een draai-zaterdag!). De resultaten zullen niet direct voor iedereen merkbaar/zichtbaar zijn omdat we als bestuur vinden dat er al veel goede zaken zijn, die we uiteraard niet willen veranderen. Het zal daarom

meer gaan om "fijnslijpen" en "verbeteren". Helaas hebben wij als bestuur de afgelopen maanden niet voltallig kunnen vergaderen. Vooral de afwezigheid van Gerard Barendse, onze penningmeester, hebben we goed gemerkt. Gerard is als gevolg van een hardnekkige infectieziekte al meer dan 3 maanden uitgeschakeld. Het goede nieuws is dat hij begin november (als ik dit schrijf), na bijna 10 weken in het ziekenhuis gelegen te hebben, weer naar huis mocht om verder op krachten te komen. Al die tijd heeft hij toch zo goed mogelijk zijn werkzaamheden als penningmeester uitgevoerd, wat wij zeer in hem waarderen. De vele attenties van de afdelingen hebben hem in ieder geval goed gedaan. De jaarlijkse contactdag met afdelingsbesturen en examencommissie is gehouden op 1 november op een unieke locatie. In Utrecht diende de onderbouw/zaagschuur van de zaagmolen De Ster als vergaderruimte. Nu was er alleen nog maar deze onderbouw; over een jaar zal de complete molen weer herrezen zijn. Ondanks de kou (met een z.g. warmtekanon werd de temperatuur enigszins draaglijk gemaakt) is het een plezierige en nuttige contactdag gebleken.

Dat het Gilde als vereniging ook haar uren maakt blijkt o.a. uit de vele bijdragen in dit weer dikke nummer van de Gildebrief. Zo doet Jan van der Vlies verslag van zijn bezoek aan een aantal Drentse molens tijdens Drentse Molendag. Ook aan brandpreventie wordt aandacht besteed. Geen overbodige inspanning gezien het feit dat er dit jaar al weer 2 slachtoffers van brand zijn te betreuen! Peter de Moes gaat in op de achtergrond van het bestaan (of liever gezegd, het verleden) van linkse en rechtse paltrokken. Verder zijn er artikelen over het afscheid van Gerbrand de Vries als medewerker biotoop- en technische zaken bij DHM (gelukkig is er recentelijk een opvolger benoemd en heeft Gerbrand ter overbrugging zijn diensten aangeboden) en een wel heel bijzonder smeermiddel. Met informatie over recent verschenen publicaties en al de eerste regionale molendag in 1998 (Land van Cuyk) weer een lezenswaardige Gildebrief voor tijdens de feestdagen. Mede namens de redactie en de overige bestuursleden wens ik iedereen prettige feestdagen en een in alle opzichten goed 1998.

Gerard Sturkenboom, voorzitter

AFSCHEID VAN JAN KURVER

Op maandag 10 november jl. overleed Jan Kurver. Hij mocht slechts 52 jaar oud worden. Twaalf jaar lang leefde hij actief en vol levenslust met een ruilhart.

Ik leerde hem kennen tijdens m'n opleiding, begin jaren '80. Toen was hij al ruim 10 jaar lang vrijwillig molenaar op de Oukoopse molen in Nieuwersluis. Hij leerde mij de praktijk door me flink te laten aanmodderen met voorleggen, zwichten, kruien, klampen, vangen enz. Want je leert het immers het beste door alles eerst fout te doen ... Op m'n allereerste draaidag op de mij toegewezen Westveense molen, ging hij met me mee. Voor de zekerheid.

Later na een maaldag op m'n eigen molen, reed ik vaak via de Oukoopse molen naar huis. En meestal draaide hij nog. Dat betekende dan gezelligheid en bijpraten over de praktijk van het malen, het weer van die dag enz. Want als je pas geslaagd bent, weet je over de praktijk nog niks.

Hij was lid van de lesstofcommissie. Hij schreef hoofdstuk 8: het weer. Vaak vergaderden we op zijn molen (zo ook de laatste, 4 dagen voor zijn dood). Zijn kennis van molens was groot. Zeer kritisch volgde hij elke concept-tekst. Soms viel het niet mee om een bepaald deel tot zijn volle tevredenheid te wijzigen. Het wordt moeilijk om hem als lesstofcommissie-lid te vervangen.

Hij was redactielid van de Gildebrief. Jarenlang. Elke keer schreef hij "wat de molenaar zag en hoorde", en vele nuttige bijdragen over het weer. Voordat de Gildebrief definitief naar de drukker ging, kwamen we samen bij elkaar om ons lijfblad te corrigeren en op te maken. Daarin was hij zeer bedreven. Altijd zag hij kans om netjes op het vereiste veelvoud van 4 pagina's uit te komen. Voor deze laatste Gildebrief was hij nog op de redactievergadering. Maar de opmaak heeft hij niet meer mogen verzorgen.

Gezamenlijk gingen Jan, Bart Dooren en ik op molentocht. Naar Groningen, waar we alle molens hebben bezocht. Naar Limburg, waar we alle wind- en watermolens bekeken. Naar Overijssel, Gelderland en aangrenzend Duitsland. De laatste tocht deden we in 1995, toen gingen we langs de molens

in Zeeuws- en West-Vlaanderen. Het waren feestelijke vakantiedagen. Gewoon, een stel molengeken, die veel genoeg voelen bij het zien van een mooie gerestaureerde molen. Maar die ook met prachtige foto's thuishouden van afzichtelijke wrakken....

Mevrouw Zaal, ofwel Map, zoals iedereen haar noemt, heeft weer een zware slag te verduren. Een paar jaar geleden overleed haar man Cor. En nu Jan. Zij woont naast de molen en kende Jan sinds hij op de molen kwam, 22 jaar al. De laatste jaren was ze een ware moeder voor hem. Ze was erbij toen hij z'n nieuwe hart kreeg. 12 jaar geleden. Sindsdien at hij dagelijks bij Map en Cor. Ze hebben veel met hem meegemaakt. De laatste paar jaar verslechterde de gezondheid van Jan, al wilde hij dit aan niemand laten merken. Maar Map zag het. Zelf zei hij altijd dat het "best" met hem ging. Map wist wel beter. Ze waakte ervoor dat hij zich dagelijks aan z'n strenge dieet hield. En dat was moeilijk genoeg, want hij gedroeg zich wel eens als een onwillige zoon. Een uitspraak van Jan zelf was: "Mijn moeder schonk mij het leven en Map 5 tot 7 jaren extra".

Jan Kurver was organist, koordirigent, examinator, lid van de lesstofcommissie, redactielid van de Gildebrief en poldermolenaar in hart en nieren. Leergierige leerlingen wilde hij wel opleiden. Hij zag direct of het met een nieuwe leerling wat zou worden- of niet. Hij was bijzonder gastvrij, je was altijd welkom in z'n knusse, onopgeruimde ondertoren (maar binnen deze schijnbare wanorde vond hij altijd feilloos wat hij zocht).

Hij zal geen examens meer afnemen. Niet langer lesstofteksten beoordelen, geen artikelen meer schrijven. De "Molen van Jan" molen staat stil - er zal weer een nieuwe vrijwillig molenaar worden aangesteld. Maar het wordt niet meer zoals het was. Een hartelijke collega is heengegaan. Velen van ons voelen dit als het verlies van een persoonlijke vriend.

Peter de Moes.

DRENTSE MOLENDAG BEGINT WINDSTIL

In tegenstelling tot op vele eraan voorafgaande dagen is de lucht op 23 augustus 1997 bewolkt. Bij een dergelijke lucht hoort gewoonlijk een lekker maalwindje, maar dat is op deze dag helaas niet het geval. Wel is het iets koeler dan in de afgelopen twee weken, die met een temperatuur van rond 30° voor mij allermint prettig waren. Als ik mij richting Meppel spoed, blijkt het wegdek van de autosnelweg lang niet overal droog. Op de voorruit van m'n auto hechten zich zo nu en dan enkele motregenspetters.

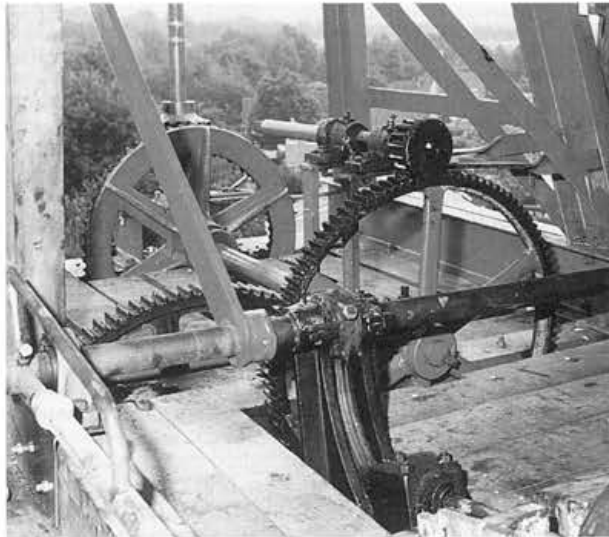
Het verkeer levert op deze zaterdagochtend geen fileproblemen op, al dwingen de vele auto's met caravan mij meer dan eens wat gas terug te nemen. In ruim anderhalf uur heb ik Meppel dan ook bereikt. Nu is het niet ver meer naar Nijeveen. Met het vinden van de weg daarheen heb ik geen moeite, dankzij een goede bewegwijzering.

Nijeveen, De Sterrenberg

Als ik bij De Sterrenberg aankom, lijkt alles daar uitgestorven. Ik zie een dichte deur en van het

gevlucht met zelfzwiching zijn de jalouzieën niet gesloten. De andere deur is echter wel open en er staan enige stoelen buiten. Als ik de molen betreed, hoor ik het geluid van een zacht spelende radio, maar ik zie niemand. Tegen de wand staat een oud bovenwiel. Ik klim naar boven en ga de stelling op. Omhoogkijkend zie ik dan toch iemand in de weer op het plateau voor de windroos. Ik klim dus verder omhoog in de molen en hoor iemand aan iemand anders een vraag stellen over een molenonderdeel. Als ik ter hoogte van het luiswerk ben gekomen, zie ik op een tussenzoldertje vijf personen staan, van wie ik er drie onmiddellijk herken: Eric Zwijnenberg, Andreas de Vos en Klaas Zaal junior uit Alkmaar (en omgeving). Ik begrijp dan ook onmiddellijk, dat de vraag, die ik hoorde stellen, voor deze laatste, een twaalfjarige molenaar in de dop, was bedoeld. Ik maak kennis met vrijwillig molenaar Jan Rossing. De vijfde persoon is ook een jongen, naar ik aanneem Rossings zoon.

Ik leg uit, dat ik ben gekomen als redactielid van de Gildebrief. "Welke molens ga je nog meer bezoeken?", vraagt Andreas, vermoedend, dat we elkaar die dag ook op andere molens zullen tegenkomen. Ik zeg, dat mijn volgende reisdoel Havelte zal zijn en natuurlijk zijn de anderen dat ook van plan. Voor Eric Zwijnenberg en de zijnen is de Sterrenberg ook de eerste molen, die ze vandaag bezoeken. Zij nemen afscheid en dan heeft Rossing alle tijd voor mij. We gaan de kap in, want ik ben reuze benieuwd naar het kruiswerk van deze zelfkruier.

Een deel van het kruimechanisme in De Sterrenberg

Van de rond de kruivloer gaande tandkrans, over welke de zelfkruiging plaatsvindt, kan ik de tanden niet ontdekken. Die zitten onder de roosterdeksels verborgen. De kap wordt op z'n plaats gehouden door metalen wielschijven, overdadig ingevet, die langs de binnenkant van de tandkrans lopen. De binnenvangketting loopt door het achtereinde van de vangbalk heen en is aan de onderkant daarvan bevestigd. We klimmen over de vangbalk heen en gaan naar de steenzolder. Tussen kapzolder en steenzolder zijn verder geen complete vloeren, alleen een paar tussenplateautjes. Zo krijgt men een goede indruk van de geweldige ruimte in de molen.

Rossing leidt me nu naar het gevlucht en legt mij en enkele andere belangstellenden uit, dat het Duitse jalouziezwichtingssysteem precies omgekeerd is vergeleken bij het Nederlandse. De trekstang voor de klepjes bevindt zich hier aan de achterzijde, dus aan de zijde van het molenlijf, en als de klepjes openstaan, bevinden de klepasjes zich onder de klepjes i.p.v. erboven. Op de roede zie ik het getal 80 staan en ik vraag van welk fabrikaat de roeden zijn, maar dat weet Rossing niet. Hij draait overigens nog niet zo lang op deze molen, nog maar zo'n vier maanden. Eigenlijk is hij de vrijwillig molenaar van De Wicher, de spinnekop in de Weerribben. Rossing vertelt nog, dat de molen sinds de oplevering in 1977 tweemaal stormscha- de heeft opgelopen. Bij de eerste maal raakte het bovenwiel gekneusd, waardoor het moest worden vervangen en bij de tweede maal kwam de storm achter op het wiekenkruis met als resultaat, dat twee enden finaal afbraken.

Hij zegt, dat hij er nog steeds enige moeite mee heeft zich te realiseren, dat hij de veiligheidsmaatregelen, die hij bij een gewone molen aan het einde van de maaldag zou moeten nemen, hier juist achterwege moet laten: omdat de molen zich ook tijdens zijn afwezigheid op de wind moet kunnen zetten, mag hij het gevlucht **niet** aan de

Malen om den brode?

- baktarwe / bakrogge
- meel, bloem en mixen
- *Natuurgraan*
- kleinverpakking
- levering door heel Nederland
- advisering

**MOLEN
DE HOOP
WERVERSHOOF**

Zijdwerk 15 - 1693 NZ Wervershoof
telefoon 0228-582720 - fax 0228-581314

Wij produceren onder H.A.C.C.P.

ketting leggen en de stenen **niet** bijhouden. Ook een bliksemafleiderkabel hoeft hij niet te monteren. Een bliksemafleiderkabel op de stelling is er niet. De bliksemafleiding werkt via een ringleiding boven in de molen.

Ik neem afscheid van Rossing om naar Havelte te gaan. Rossing vraagt me zijn groeten aan de molenaar daar over te brengen.

Havelte

Ik rijd door het schitterende Drentse landschap naar Havelte.

Na enig zoeken vind ik de molen, uiteraard aan de Molenweg. De biotoop van deze molen is niet bepaald gunstig, omgeven als hij is door reusachtige eiken. Buiten, voor zijn huis naast de molen, tref ik molenaar v.d. Pol aan, die zich een pannekoekenmaaltijd goed laat smaken. Zijn vrouw komt er zo nu en dan één naar buiten brengen. Aan tafel zitten ook zijn dochter en Mark Hoeve uit Nijeveen. Mark Hoeve verklaart zich juist een week geleden te hebben opgegeven als lid van het Gilde. Hij denkt, dat hij weinig moeite zal hebben het examen te halen, omdat hij al van jongs af aan als hulpje op de molen van Nijeveen heeft meegewerkt. V.d. Pol vindt de windbelemmering door de eiken rond de molen niet zo'n probleem, omdat de molen fokken heeft. De molen heeft zelfs maar twee zeilen (op de binnenroe). Achter de molen is een schuur in aanbouw.

Terwijl de familie blijft genieten van de maaltijd, ga ik het inwendige van de molen bekijken. De

molen is kennelijk in gebruik als opslagruimte, want op de begane grond en op de eerste zolder zie ik allerlei "molenvreemde" zaken. Er staat zelfs een aantal koffers. Wellicht moet de in aanbouw zijnde schuur wel gaan dienen als opslagruimte voor al dit materiaal. Op de tweede zolder ligt een hoeveelheden nieuw hout klaar. Ik ontdek, dat er nog meer nieuw is, b.v. het spoorwiel. Het luiwerk is een kammenluiwerk, waarbij het luiwiel van onderen in de kammen van het wiel rond de koningsspil moet worden getrokken. Ik noteer mijn naam in het gastenboek. Daarbij zie ik de naam van Eric Zwijnenberg staan. Die is hier dan blijkbaar maar heel kort geweest. Op de kapzolder valt mijn oog op twee nieuwe kammen in de pal en op een nieuwe ezel.

Ik klim weer naar beneden en voel me plotseling een beetje duizelig. Te weinig gegeten in verhouding tot wat ik heb gedronken, realiseer ik me. Buiten vraag ik aan v.d. Pol, waarvoor het nieuwe hout dient. "Daarmee wordt een deel van de stelling vernieuwd", verklaart hij. Dan komt het gesprek op brandveiligheid. V.d. Pol verklaart met oud en nieuw nooit van huis te gaan, uit vrees, dat de molen in brand zal raken door vuurwerk. Mark Hoeve zegt, dat de brandweer van Nijeveen de molen daar vlak voor de jaarwisseling drijfnat maakt. Ik kondig aan naar mijn volgende reisdoel te gaan: Ruinen. V.d. Pol en Mark Hoeve vragen me hun groeten over te brengen aan molenaar Martin Faber daar. In de auto eet ik eerst een broodje, vanwege mijn duizeligheid van zo-even.

Ruinen, De Zandplatte

Van mijn laatste bezoek aan deze omgeving op 19 november 1992 herinner ik me nog, hoe de molen geheel door bos was omgeven. Alleen de kap stak toen nog boven de bomen uit. Nu is het gebied aan de westkant van de molen omgetoverd tot bouwland. De oogst is zelfs al gedeeltelijk binnengehaald.

De molen staat op een lage belt en heeft een brede naar beneden lopende toegang. Een goot aan de bovenkant daarvan moet voorkomen, dat het regenwater hierlangs de molen instroomt. Buiten bij de deur zitten drie heren, van wie ik vermoed, dat één van hen de molenaar is. Als ik mij bekend heb gemaakt, staat molenaar Martin Faber op en ik geef hem een hand. Ik breng hem de groeten van Van der Pol en Mark Hoeve over. Eén van de andere heren geeft me zijn stoel. Eén van de eerste opmerkingen, die Faber maakt, betreft zijn teleurstelling over het feit, dat er bij de officiële opening van de molen op 6 september 1996 geen vertegenwoordiger van het Gildebestuur aanwezig was. Ik voel me enigszins aangesproken, want ik wist niet van die opening af. Bovendien was ik toen druk doende met het opknappen van een gedeelte van mijn woning. Maar Faber stelt me gerust en zegt dit niet persoonlijk te hebben bedoeld.

Er is veel publiek rond en in de molen. Voortdurend komen groepjes fietsers langs. Faber vertelt, dat er op Landelijke Fietsdag wel drie routes langs de molen voerden. Het aanbrengen van de nieuwe

Molenstenen

Zowel met zachte uitslag als massieve, kunnen wij u naar keuze leveren.

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen, kunst- en sierstenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

H.J.A. van Vugt

**Molensteenfabriek
Zomereik 10, 5682 HH Best
Telefoon 0499-395454**

splitleg op het fietspad is gebeurd op zijn verzoek, nog maar een paar dagen geleden. Eén van zijn metgezellen, vrijwilliger in opleiding de heer Mansier geeft me een rondleiding door de molen, die hiernaartoe is overgeplaatst vanuit Echten. De restauratie is verzorgd door molenmaker Vaags en Faber en Mansier zijn buitengewoon content met diens werk, met name omdat hun bij de restauratie zoveel eigen inbreng werd gegund. Zo werd o.a. hun verzoek gehonoreerd tot terugplaatsing van het tweede koppel stenen. Dit tweede koppel was bij de overplaatsing vanuit Echten weggelaten. Monumentenzorg wilde, dat de grote ramen, die er in gekomen waren, toen de molen een woning werd, gehandhaafd zouden blijven, zodat daaruit ook iets van de historie van deze molen zou zijn op te maken. Het handhaven van deze grote ramen maakt de begane grond (belthoogte) gezellig licht. Het is er netjes en opgeruimd. Tegen één van de veldmuren is de opnieuw geschilderde oude baard van de molen bevestigd. Tegen een andere veldmuur hangt de vlag van Open Monumentendag. Dit zijn samen de enige dichte veldmuren, de overige hebben een deur of een raam.

Ik ga met Mansier mee naar de eerste zolder. Naar de kap kan niet, want dat is te gevaarlijk vanwege het vele bezoek. Mansier verklaart, dat er op de zaterdagochtenden, dat de molen geopend is, gemakkelijk enkele honderden bezoekers komen. Dat is ook nu te merken, want het is werkelijk een komen en gaan van belangstellenden. Ik moet in ieder geval enige tijd wachten, vóór ik het prachtige, met houten gaffels uitgeruste, gaffelwiel kan fotograferen. Ter plaatse van het (sleep)luiwerk is het spoorwiel afgeschermd d.m.v. een zwart geschilderde metalen band, die met name moet voorkomen, dat het manilla luitouw, dat over het gaffelwiel hangt, wordt meegenomen door een kam van het spoorwiel. Wat ziet alles er hier oogstrelend nieuw uit. Alleen de koningsspil is gehandhaafd. Die draait overigens niet in een taatspot, maar in een druklager. "Hoor eens, hoe bijna geruisloos alles loopt", zegt Mansier. Hij laat zien, dat het oude koppel blauwe stenen is "opgevuld" tot de oorspronkelijke dikte. Het nieuwe koppel bestaat uit door de bekende firma Van Hees vervaardigde kunststenen. Ik ontdek, dat de steenrondsels in deze molen op een hele aparte wijze in hun werk worden gezet, nl. met een hefboom. Met die hefboom wordt de balk, waarin de steenspil is gelagerd, eenvoudig in de richting van het spoorwiel geduwd. Mansier begint nu uitleg te geven aan ander publiek en ik ga naar de belt. Daar fotografeer ik één van de fraaie kruipaalkoppen.

Faber geeft intussen een demonstratie van wiekstanden en zeilvoeringen aan een belangstellend echtpaar op leeftijd. Daarna vertelt hij mij nog over een tegenvaller bij de restauratie: Vaags ontdekte, dat één van de achtkantstijlen zodanig verrot was, dat deze niet kon worden gehandhaafd en dat van een andere tenminste een deel zou moeten worden vervangen. Dit betekende een gat van f 43.000 in de begroting. Vaags maakte daarbij duidelijk, dat hij niet aan de restauratie zou beginnen, als niet snel duidelijk werd, of dat geld spoedig op tafel zou

De heren Faber (links) en Mansier geven uitleg aan het publiek

liggen. Faber belde toen als voorzitter van de Stichting De Ruiner Molen onmiddellijk de burgemeester op, van wie hij weet, dat deze de molen een warm hart toedraagt. De burgemeester belde op zijn beurt de bankdirecteur op. Deze laatste kwam nog dezelfde middag naar de molen toe, om aan Faber mee te delen, dat hij de stichting met genoegen een lening zou verstrekken ter grootte van het ontbrekende bedrag. Zo kon Vaags met de Zaandplatte aan de slag, want anders zou hij zijn vertrokken om in Winterswijk aan een restauratie te beginnen.

Na dit verhaal biedt Faber me in de "kelder" een glas frisdrank aan. Verder krijg ik een paar exemplaren van zowel de oude als de nieuwe folder over de molen en ook van een foto van de molen. Als ik vertel, dat mijn volgende reisdoel Diever is, licht Fabers gezicht op. "De molenaar van De Vliet daar is Meint Noordhoek", zegt hij. "Dat is de man, die mij heeft opgeleid. Hij en zijn vrouw zijn schatten van mensen", benadrukt hij, "doe hun vooral mijn hartelijke groeten". Faber legt me uit, hoe ik naar Diever moet rijden. Ik dank hem hartelijk voor al het mij door hem gebodene deze middag.

Diever, De Vliet

Buiten de molen staan enige dames bij een tafel met molenproducten. Eén van de dames stelt mij een gratis beker koffie in het vooruitzicht. Ik ga de molen binnen en maak even later kennis met Meint Noordhoek, die aan het malen is. Ik breng hem de groeten over van Faber. Dat de molen maalt, moet betekenen, dat deze molen licht loopt, want er is nog steeds weinig wind. Noordhoek bevestigt dat. "Deze molen is erg windgevoelig", zegt hij. "Zonder reguleteur is het niet goed te

doen en zou ik nauwelijks bij de licht vandaan kunnen. Ik ben zo met die reguleur vertrouwd geraakt, dat ik daaraan kan zien, wanneer ik moet wichten, nl. als de armen ervan langdurig in een horizontale stand ronddraaien. Deze reguleur komt uit het museum in Orvelte."

In deze molen zijn heel wat bijzonderheden waar te nemen. Noordhoek laat me ze allemaal zien. Hij vertelt, dat deze molen vroeger een Friese poldermolen is geweest en in '80/'81 is gerestaureerd. In z'n dagen als poldermolen had de molen blijkbaar maar één deur. De deur naar de stelling, die nu openstaat, heeft er toentertijd niet ingezet. Dat is te zien aan inkepingen in de achtkantstijlen ter weerszijden van de deur; die vertonen nl. inkepingen voor een veldkruis, dat daar vroeger moet hebben gezeten. Een ander overblijfsel uit de Friese tijd van deze molen is het kamwiel rond de koningsspil voor het luiwerk. Dit wiel was het oorspronkelijke vizjelwiel! De vroegere vizjelbalk is ook in de molen verwerkt. Dat is nu een bintbalk geworden. Ook de vroegere houten roeden zijn in deze molen verwerkt. Dat is te zien aan de hekstokgaten. Heel opmerkelijk vindt Noordhoek, dat de donsalk op de plaats, waar de koningsspil erop rust, is voorzien van een grote wervel.

Net als de molen in Ruinen, wordt hier een hefboom gebruikt voor het in het werk zetten van de steenschijfloop. De steenspil is nl. ook hier gelagerd in een balk, die met de bewuste hefboom richting spoorwiel kan worden geschoven. Het merkwaardige is, dat die balk, nadat de schijfloop in het werk is gezet, niet wordt geborgd.

Het kamwiel voor het luiwerk heeft naar boven gerichte kammen; voor het luien laat men het luiwiel dus zakken. Dit vindt Noordhoek een gevaarlijke constructie, want, zo zegt hij: "als er eenmaal een zak graan aan de luias hangt, kun je veel moeilijker ingrijpen, als er iets mis gaat, dan wanneer het luiwiel van onderaf in z'n werk wordt getrokken. M'n leerlingen laat ik dan ook pas met dit luiwerk oefenen, als ze al behoorlijk door de wol zijn geverfd." De molen heeft ook een zgn. roggebreker, die kan worden aangedreven met een band rond de "luitafel". "In de molen hebben vroeger silo's gezeten, maar die zijn verwijderd. In de eerste plaats, omdat de productie is teruggelopen en in de tweede plaats, omdat bij de daarvan het gevolg zijnde langere opslagtijd van het graan de kwaliteit daarvan bij de huidige hoge eisen niet meer kan worden gegarandeerd." "Op de begane grond in de molen staat een motorkoppel. Daarmee maal ik boekweit, dat ik krijg van iemand, die dat speciaal hier in de omgeving is gaan verbouwen. Het gemalen product wordt gebruikt als vogelvoer."

Noordhoek laat me nog iets interessants zien. "Kijk eens naar de manier, waarop de constructie van de gebinten is gerealiseerd", zegt hij. "Dat is duidelijk niet door een molenmaker gedaan. Het is een methode, die gebruikelijk is in de burgerbouw. De bintbalken zijn enigszins naar binnen gekanteld, omdat is gewerkt vanuit de zgn. middenschreef. De kepen in de bintbalken zijn bij een dergelijke constructie veel moeilijker van vorm. Zo te zien heeft

de bouwer daarmee de nodige moeite gehad."

We gaan naar de stelling. Daar ontdek ik, dat de onderste heklat erg dicht bij de top in de roede steekt. Noordhoek legt uit, dat dat komt, omdat de nieuwe roeden te lang bleken. Er moest zo'n twintig centimeter van worden afgezaagd. Hij laat me de plek zien, waarop de roede op de stelling vastliep. Op mijn vraag vertelt hij, dat de bovenas een Fijenoord-as is uit 1858, die geen waterhol had. Dat is er in '81 ingeslepen. Hij vertelt verder, dat er in de bovenas een lichte knik zit. Dat was op te maken uit het feit, dat de beide einden van de buitenroer op behoorlijk uiteenliggende plaatsen over de stelling heenkwamen. Men heeft dit euvel verholpen niet door een nieuwe bovenas aan te brengen, maar door bij de buitenroer een scheve plank in de askop te steken. Ik stel me intussen voor, welke gevolgen die knik in de bovenas nog meer zal hebben: hoe zal de conditie van het halslager zijn? Welke extra golfbeweging maakt het bovenwiel en welke gevolgen heeft die beweging op de overbrenging naar de koningsspil?

Het gevluht is uitgerust met fokken, waarvan de te kleine remkleppen niet zo goed werken, aldus Noordhoek. Die fokken verklaren de windgevoeligheid van de molen. Ik denk: fokken op een korenmolen.....? Zijn die niet veel meer op hun plaats op een poldermolen? Maar ach, wie ben ik. Ik kom pas kijken in de molenwereld.

Het is intussen half vijf geworden. Ik zeg tegen Noordhoek, dat er nu waarschijnlijk geen molens meer zullen draaien. "Jawel hoor", zegt hij, "als je naar De Wijk gaat, naar Erwin de Jonge, dan kun je daar waarschijnlijk nog tot de schemering terecht. Die jongen is zo enthousiast...!" Buiten krijg ik de beloofde beker koffie en Noordhoek drukt me ook nog een molenbol in de handen. "Die is gebakken door onze plaatselijke bakker en dit rozijnenbrood hier ook." Ik koop zo'n rozijnenbrood, drink m'n beker koffie leeg en neem hartelijk afscheid van de aanwezigen en rijd langs de Drentsche Hoofdvaart naar mijn laatste molendoel vandaag: De Wijk.

De Wijk, De Wieker Meule

Als ik in De Wijk de auto heb geparkeerd en naar de molen loop, zie ik iemand in het wiekenkruis bezig, ondanks het feit, dat de molen geheel is opgezeild. Even later maak ik op de stelling kennis met Erwin de Jonge, die inmiddels uit het wiekenkruis naar beneden is gekomen. Ik breng hem de groeten over van Meint Noordhoek. Hij zegt: "Ik zou willen zeggen, doe hem de groeten terug, maar dat heeft geen zin natuurlijk." Op mijn vraag, wat hij in het wiekenkruis deed, antwoordt hij: "Je zult het misschien niet geloven, maar ik heb last van ooievaars (!). Daarom draai ik schroeven in een aantal heklatkoppen, waartussen ik een doorzichtige draad span. Dan kunnen de ooievaars niet op het hekwerk gaan zitten. Onder de roede-uit-einden heb ik een latje met een scherpe metalen strip aangebracht. Die beesten hebben met hun uitwerpselen al een groot deel van mijn schilderwerk verknoeid." Hij wijst omhoog en op de stelling en overal zie ik dikke witte strepen. Maar wat

Erwin de Jonge bezig in het hekwerk van De Wieker Meule

een luxe-probleem heeft Erwin met die ooeivaars eigenlijk. Velen zouden hem erom benijden.

Ik kijk naar de prachtig wit geschilderde weeg, die Erwin heeft afgezet met rode verticale biezen onder de kardoezen. Door het overhangende rietdek is de weeg in ieder geval beschermd tegen de vogelpoep. De roeden zijn van hetzelfde fabriekaats als die van De Sterrenberg in Nijeveen. Ze hebben de nummers 96 en 97. Erwin meent te weten, dat ze zijn vervaardigd door Schakel en Schrale. Omdat er voor de zeilen een zeilrail is aangebracht, kunnen die mooi strak worden getrokken. Hij vertelt, dat de molen afkomstig is uit Staphorst en dus is verplaatst.

We gaan naar binnen voor een rondgang door de molen. Erwin vertelt, dat de molen vroeger twee koppels stenen had en een pelsteen. Ik zie, dat de molen vroeger een kammenluiwerk heeft gehad, maar in de daarvan nog aanwezige "luitafel" stenen nog slechts twee kammen. Later heeft de molen een sleepluiwerk gekregen. Het spoorwiel (!) fungeert daarvoor nu als luitafel. Het gaffelwiel heeft metalen gaffels. Het rondsel van het vroege tweede koppel is nog aanwezig. Erwin laat me een kast vol gereedschap zien. Klein herstelwerk verricht hij dan ook zelf en ik bewonder een door hem gemaakte heklat en een kluit.

In de kap ontdek ik, dat de as van het fabriekaats

Enthoven is (no. 363). Bijzonder is het, dat een beugel aan de vangbalk om de achterste hanger heen is bevestigd. De vang is heel apart. Ter plaatse van het linker voeghout is er geen ruimte voor een vangblok. Dat is daar dan ook niet aanwezig. In plaats daarvan is er in het voeghout een opening uitgehakt, waardoorheen een ijzeren strip schouderstuk en teenstuk met elkaar verbindt. Of kunnen we nu niet meer van een teenstuk spreken en is er sprake van twee buikstukken? De rijklamp is dus bevestigd aan het schouderstuk. De neuten in de kuipvloer hebben metalen schenen. Erwin vertelt, dat die schenen in de loop van de tijd door slijtage zodanig scherp waren geworden, dat ze weer rond geslepen moesten worden. De metalen voering rond het bovenwiel dateert van twee jaar terug. Duidelijk is te zien, hoe deze aan het bovenwiel vastzit: vanaf de voering steken er haakse metalen strippen in het hout van het bovenwiel. Een dergelijke bevestiging levert dus niet het gevaar op van "het door de hoep gaan" van de molen (zie artikel van Gerrit Pouw daarover in Gildebrieff 97/3). De oude voering is nog in de molen aanwezig.

We gaan naar de begane grond, waar Erwin me met trots de door hem getimmerde hut en toilet-ruimte laat zien. Ook voert hij me mee naar de met riet gedekte houten ombouwing rond de stenen voet van de molen. Hiermee heeft men een forse ruimte gecreëerd. Van buitenaf is dan ook helemaal niet te zien, dat de molen een stenen voet heeft. Erwin zegt, dat er kans bestaat, dat deze ruimte zal worden ingericht als VVV-kantoor.

Hij spreekt er zijn teleurstelling over uit, dat zich op deze dag niemand heeft laten zien van de stichting De Wieker Meule en hij vraagt zich zelfs af, of bij de stichting wel iemand beseft heeft, dat het vandaag Drentse Molendag is. Ik hoop, dat ik door mijn bezoek iets van zijn teleurstelling heb weggenomen. Ik neem afscheid van hem en begin aan een lange autorit naar huis. Ik wilde, dat ik die ooeivaars op het wiekenkruis had zien zitten.

Jan van der Vlies

CORRECTIES

Op de in het vorige nummer gepubliceerde lijst van instructeurs staan twee fouten:
 Zuid-Holland:
 Hazerswoude/Groenendijkse Molen;
 telefoonnr. van molenaar Justin Siebert moet zijn:
 079-331 34 84

Gelderland:
 Ten onrechte weggevalen:
 Buren; molen Prins van Oranje;
 molenaar P.F. Leeuw; tel.nr. 0344-57 16 43

AFSCHEIDSRECEPTIE GERBRAND DE VRIES

Enige dagen na de afscheidsreceptie van Gerbrand de Vries werd mij gevraagd daarover voor de Gildebrief een stukje te schrijven. Na enige aarzeling heb ik toegezegd dat te zullen doen. Als ik dit verzoek vóór die receptie zou hebben gekregen, zou ik geen moment hebben gearzeld met mijn toezegging, want dan had ik een notitieboekje meegenomen om aantekeningen te maken. Mijn geheugen is nl. al geruime tijd niet meer, wat het geweest is. Nu kan ik alleen afgaan op wat ik mij er nog van herinner. Daarmee zult U het dus helaas moeten doen.

Gerbrand had voor de afscheidsreceptie ter gelegenheid van zijn vertrek bij De Hollandsche Molen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, attent als hij is, een zeer centrale plek gekozen, nl. restaurant De Middenhof in Nieuwegein. En attent moet je zijn, als je het bewaken van de molenbiotoop in je portefeuille hebt. Attent is hij dan ook geweest, wat dat betreft, want niet voor niets werd hem op de jaarvergadering van het GvVM de biotoopprijs van het jaar 1997 uitgereikt. Velen uit de molenwereld kwamen dan ook naar Nieuwegein om hem en zijn vrouw de hand te schudden, een praatje met hen te maken en hun een goede toekomst te wensen.

Iedereen zal wel een persoonlijke herinnering hebben opgehaald. Zelf kon ik een herinnering ophalen, waarvan Gerbrand niet wist, dat ik die met hem deelde. Zo'n half jaar geleden nl. lag ik op een zondagochtend in bad naar het programma "Spiegelzaal" op Radio 4 te luisteren, toen ik de presentator van dat programma, Hans van den Boom, iemand in de zaal hoorde aanspreken. Deze persoon was bezig het orgel in het Concertgebouw te fotograferen. Toen deze man antwoordde, herkende ik onmiddellijk de stem van Gerbrand de Vries. Van den Boom raakte met Gerbrand in gesprek en ja hoor, binnen de minuut kenden de luisteraars Gerbrand als vrijwillig molenaar. Gerbrand wees van den Boom er nog op, dat èn molens èn orgels gebruik maken van wind!

Toen ik dit voorval aan Gerbrand vertelde, bleek, dat hij niet eens wist, dat hij live in een radio-uitzending te horen was geweest. Niemand had hem daarvan op de hoogte gebracht. Er luisteren blijkbaar maar heel weinig molenaars naar Radio 4. Velen voor mij hadden reeds hun herinneringen met Gerbrand opgehaald en er stond nog een lange rij wachtenden na mij. Zij moesten nog even in de rij blijven staan, want een onvermijdelijke reeks sprekers diende zich aan. Eerst de heer De Groot, voorzitter van DHM. Hij memoereert, dat Gerbrand veertien jaar bij DHM heeft gewerkt, maar daarvoor hele andere werkkringen heeft gehad. Hij overhandigt Gerbrand een enveloppe met inhoud en een boek over orgels.

De tweede spreker is Bart Dooren, vrijwillig

molenaar op De Roos te Delft. Bart vertegenwoordigt de molenaars van de molens, die in het bezit zijn van DHM. Hij vertelt, dat Gerbrand elk jaar de betreffende molens minstens tweemaal langs ging, om te vragen, wat er aan onderhoud nodig was. Bart biedt hem en zijn vrouw een zgn. ghetto-blaster aan. Dan kunnen ze op een heel moderne manier naar orgelmuziek luisteren. De volgende spreker is Leo Endedijk, die het grote verantwoordelijkheidsgevoel van Gerbrand onderstreept, dat zich in de loop der jaren heeft gekenmerkt door de woorden "ik moet....", "ik zal....." of "ik ga.....", die Gerbrand steevast bezigde, als men hem vroeg, hoe het met bepaalde werkzaamheden stond. "Maar vandaag nu eens niet dat woordje "ik", Gerbrand", zegt hij, "vandaag zijn "wij" aan de beurt. Wij hebben ons gironummer voor je opengesteld en heel molenminnend Nederland heeft een bijdrage kunnen storten voor jouw afscheidscadeau. Er stromen nog steeds overschrijvingen binnen, maar op dit moment staat de thermometer op 2500 gulden, die we je hierbij symbolisch overhandigen." En dan houdt hij een levensgrote cheque omhoog met het getal 2500 erop, op de manier, die we van de televisie zo goed kennen. Met dat bedrag kunnen Gerbrand en zijn vrouw een fraaie buitenlandse reis gaan maken. De laatste spreker is Eric Zwijnenberg. Hij heeft vele vrienden van Gerbrand gevraagd een persoonlijke bijdrage te leveren in de vorm van een A4-vel, met daarop een foto, een tekst, of een andere kunstzinnige uiting, betrekking hebbend op hun relatie met Gerbrand. Eric heeft ongeveer 45 van die A4-tjes binnengekregen en in een band verzameld. Deze band biedt hij aan Gerbrand aan.

Gerbrand zou Gerbrand niet zijn, als hij na al dit huldebetoon geen dankwoord zou uitspreken. En zelfs in dat dankwoord getuigt hij nogmaals van zijn groot verantwoordelijkheidsbesef en zijn toewijding aan de molenzaak. Hij onderstreept nadrukkelijk het belang van het in de gaten houden van bestemmingsplannen. "Het is een zaak van ons allemaal", zo zegt hij, "dat wij als vrijwillig molenaars in ieder geval minstens de gang van zaken rond onze eigen molen goed in de gaten houden. Meld verdachte plannen aan Uw regionale biotoopwachter." Vervolgens raadt hij de bestuurders van DHM met klem aan om als top niet het contact met de basis, de vrijwillige molenaars, te verliezen.....! Dat waren ernstige woorden, gesproken op een overigens vrolijke bijeenkomst, waarbij het personeel van De Middenhof op voorbeeldige wijze iedereen voorzag van lekkere hapjes en drankjes. Het ga je goed, Gerbrand!

Jan van der Vlies

LINKSE EN RECHTSE PALTROKKEN

Het mag genoegzaam bekend worden verondersteld, dat er in Nederland gedurende de voorbije eeuwen enige honderden paltrokken hebben bestaan. Alleen al in de Zaanstreek vond Boorsma er in de archieven 237 (Duizend Zaanse molens, pag. 241). Maar ook in Dordrecht, Rotterdam, Middelburg, Amsterdam en vele andere plaatsen hebben paltrokken gestaan. Van dat geweldige aantal zijn er maar enkele overgebleven. Ze zijn te tellen op de vingers van één hand:

1. "De Otter" te Amsterdam, 2. "Mijn Genoegen" in het Openluchtmuseum te Arnhem, 3. "De Eenhoorn" te Haarlem, 4. "De Gekroonde Poelenburg" aan de Zaanse Schans en 5. "De Held Jozua" in Zaandam-West. De laatste is niet maalvaardig, de overige wel. [Tussen twee haakjes: misschien, *misschien* komt er ooit een zesde, "De Hoop" te Uitgeest].

"De Otter", "Mijn Genoegen" en "De Held Jozua" zijn voor een groot deel van hun energiebron beroofd, ze missen vrije windvang en kunnen dus zelden of nooit zagen. "De Gekroonde Poelenburg" en "De Eenhoorn" staan beter in de wind. De eerste van deze twee zaagt van tijd tot tijd en de tweede zaagt, bij voldoende wind, elke zaterdag en zondag.

[Het woord "paltrok" is een oud woord. Het

afbeelding 1: "De Held Jozua", kraan links, rechtse paltrok. De molen zaagt van links naar rechts.
Foto: Archief D.H.M.

bestond al voor de uitvinding van de gelijknamige zaagmolen. Een paltrok was (rond 1600) een lange zwarte herenmantel, die, hangend over de schouders, naar onderen toe breed uitliep. Het lijkt erop, dat de zaagmolen, die van die paltrokherenoverjas wel iets weg moet hebben gehad, daaraan z'n naam heeft ontleend (zie Gildebrief 94/1).

[Is tenminste aannemelijker dan het hardnekkige verhaal, waarvan we moeten geloven, dat "paltrok" is afgeleid van de klederdracht van gevluichte Mennonieten uit de Pfaltz. Het woord "paltrok" was er namelijk al, vóórdat de Mennonieten naar Nederland vluchtten.]

Wanneer men bij het kruirad van "Mijn Genoegen", "De Eenhoorn", "De Gekroonde Poelenburg" of "De Held Jozua" staat, ziet men *links* de kraan, waarmee bomen uit het water naar de zaagvloer worden gehesen. De bomen gaan *links* het zaagraam in en de planken komen er *rechts* uit. Deze molens zagen dus van links naar rechts (zie afb. 1). Gaan we echter naar het kruirad van de pas geres-taureerde "Otter", dan zien we de kraan *rechts* staan, want op "De Otter" gingen de bomen *rechts* het zaagraam in en kwamen de planken er *links* uit. Op deze molen wordt gezaagd van rechts naar links. "De Otter" is, omdat de planken er links uitkomen, een *linkse paltrok* (zie afb. 2). De overige paltrokken zijn dus *rechts*.

afbeelding 2: "De Otter", kraan rechts, linkse paltrok. De molen zaagt van rechts naar links.

De vraag, die nu direct opborrelt, is: "Hoe kan dat?" Simpel.....

Op tekening 1 zien we een schematische voorstelling. De draairichting van het gevluicht is in beide gevallen gelijk. Op 1a staat de kraan links en er wordt dus gezaagd van links naar rechts. Het zaagraam gaat gewoon op en neer. Draait men nu het pakket zagen in het zaagraam om en laat men het krabbelrad andersom trekken, dan zaagt de molen van rechts naar links. En op "De Otter", de enig overgebleven Amsterdamse paltrok, is (was) dat ook werkelijk het geval. Het maakt blijkbaar niets uit, hoe het gaande werk is (was) ingericht.

Volgens deze redenering zouden we kunnen verwachten, dat linkse en rechtse paltrokken overal in gelijke aantallen waren vertegenwoordigd. Maar van de nog bestaande paltrokken zijn er alvast vier rechts en is er slechts één links. En wanneer men met wat grotere interesse oude paltrokkfoto's afstaart, ziet men veel rechtse en weinig linkse. Al spoedig blijkt, dat rechtse paltrokken, bij welke de gezaagde planken er dus rechts uitkomen, sterk in de meerderheid waren. Linkse paltrokken, bij welke de gezaagde planken er dus links uitkomen, waren zeldzaam.

Dit was voor sommige echte molinologen, die nu eenmaal van alles het naadje van de kous willen weten, reden genoeg om naar het waarom daarvan te gaan zoeken. Het was wijlen Guus Beckers, de molenmaker uit Bredevoort (ca. 20 jaar geleden), die een mogelijke oplossing lanceerde:

Het zaagraam beweegt zich tussen pokhouten neuten en kan slechts op en neer schuiven.

De neuten laten een noodzakelijke speling toe, die door slijtage langzaam groter wordt en daarom van tijd tot tijd moet worden bijgesteld. Er zijn nu twee mogelijkheden (zie tek. 1):

A. Kraan links, de molen zaagt van links naar rechts: rechtse paltrok. Het krukwiél en de krukas draaien linksom, aangedreven door het bovenwiel (niet getekend). Tijdens de zaagslag drukt de wuifelaar het zaagraam omlaag en een beetje naar rechts. De zagen ploegen door het hout, dat op zijn beurt het zaagraam naar rechts duwt. Bij de opgaande slag trekt de wuifelaar het zaagraam omhoog en ook weer iets naar rechts. En tijdens deze opslag trekt het krabbelrad via de gedeeltelijk gezaagde boom het zaagraam eveneens naar rechts.

Bij het zagen van links naar rechts werkt alles mee om het zaagraam uitsluitend langs de rechter (rug)neuten te laten schuiven. Het raam glijdt rustig op en neer, zonder dat het bij elke slag tussen de neuten heen en weer klapt. Gevolg: weinig slijtage en een mooie zaagsnee.

B. Kraan rechts, de molen zaagt van rechts naar links: linkse paltrok. De wuifelaar drukt het zaagraam weer een weinig naar rechts bij de zaagslag, maar de boom, die wordt gezaagd, duwt het zaagraam nu naar links. Ook bij de opslag zijn de krachten tegengesteld: de wuifelaar trekt het zaagraam enigszins naar rechts, maar het krabbelrad trekt de boom naar links. Het raam "weet niet meer, waar het heen moet" en staat tussen de neuten te klappen. Gevolg: een onrustig raam en slordig zaagwerk.

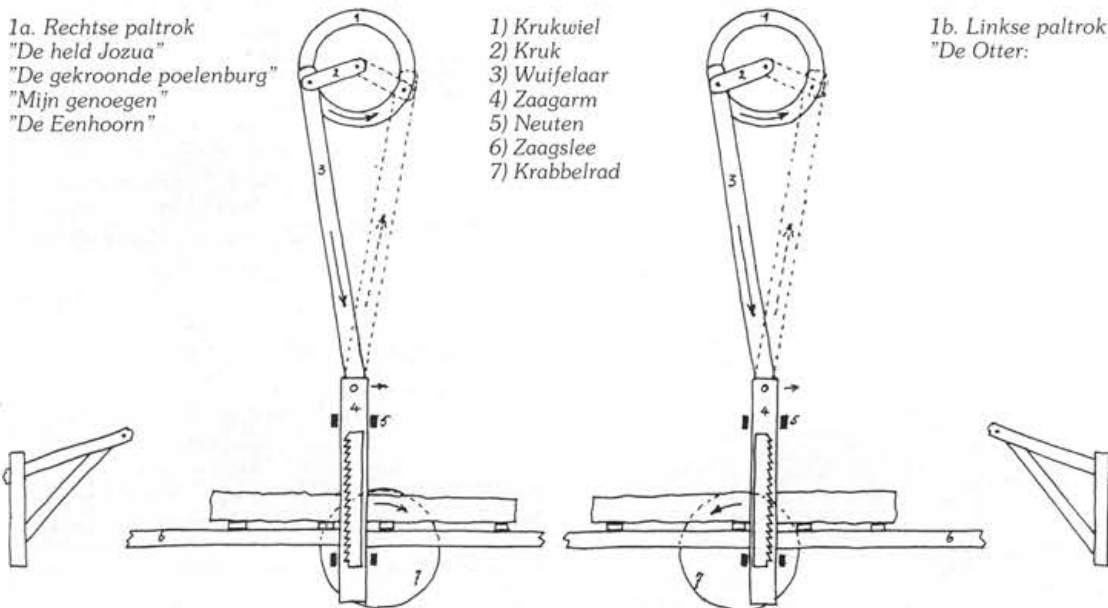
Aldus de theorie, goed doordacht en er is voorlopig geen speld tussen te krijgen.

tekening 1: Schematische voorstelling van een rechtse (a) en een linkse paltrok (b), gezien vanaf de kruihaspel. Bij a komen de planken er rechts uit, bij b links.

1a. Rechtse paltrok
"De held Jozua"
"De gekroonde poelenburg"
"Mijn genoeg"
"De Eenhoorn"

- 1) Krukwiél
- 2) Kruk
- 3) Wuifelaar
- 4) Zaagarm
- 5) Neuten
- 6) Zaagslee
- 7) Krabbelrad

1b. Linkse paltrok
"De Otter"

Begin tachtiger jaren hoorde Evert Smit, die altijd had gedacht, dat het van geen enkel belang was in welke richting een paltrok zaagde, deze theorie. Hij vond deze zeer interessant en startte een diepgaand onderzoek. Als ras-Zaankanter begon hij met de Zaanstreek, de bakermat van de paltrok. Van de 237 stuks, die er in de Zaanstreek zijn geweest, waren de meeste al vóór 1800 verdwenen. Daarvan was de zaagrichting natuurlijk niet meer vast te stellen. Met behulp van foto's van Zaanse paltrokken kreeg hij slechts een begin.

Een flinke stap voorwaarts leverde het boekje "De Windmolens in de Zaanstreek" van Willem Buys. In dat boekje presenteert de schrijver een lijst van 812 Zaanse molens. Een soort voorloper van Boorsma. Op pag. 37 schrijft hij: "Voor zoover bekend is, bestonden er drie linkse paltrokken, alle andere waren rechts."

Willem Buys kwam uit een houtzagersfamilie en werd in 1860, toen er nog 65 paltrokken in de Zaanstreek bestonden, houtzagersknecht. Hij werkte ca. 45 jaar lang op verschillende zaagmolens, waaronder vier paltrokken. Een man van de praktijk, die het hele zaagproces van balken en wagenschot zeer goed gekend moet hebben. [Tot op heden is het onbekend, hoe precies een wagenschotzager werkte; had Buys nog maar een tweede boekje geschreven!] Hij kan dus via zichzelf, z'n vader en al het molenvolk, dat hij kende, minstens 65 paltrokken hebben gekend. Zijn opmerking over drie linkse paltrokken heeft dus een groot waarheidsgehalte.

Hij noemt er zelf twee, "De Grauwe Eend" en "De Dienst Jacobs", beide in Zaandam-West. De derde,

"De Noteboom", alias "Het Vaandel" werd herkend van een foto. "Het Vaandel" stond op het eiland in de Voorzaan in Zaandam-Oost. Op foto's werden niet meer Zaanse linkse paltrokken ontdekt.

Zo leek de Zaanstreek, met 62 rechtse en 3 linkse paltrokken, de theorie van Becker aardig te bevestigen.

Maar Boorsma, de grote Zaanse molenkenner, rept in z'n boek "Duizend Zaanse Molens" met geen woord over linkse of rechtse paltrokken. Sterker nog, hij tekent op pag. 23 en 25 linkse paltrokken, die in zijn tijd (ca. 1920) in de Zaanstreek niet eens meer bestonden! En Husslage schrijft op pag. 69 van z'n boek "Windmolens", waarin de molens tot in detail worden beschreven, slechts, dat "paltrokken hun kraan links hebben" (dus rechts zijn). Uitzonderingen noemt (of kent) hij niet.

Dat sprak weer in het nadeel van de theorie.

Evert Smit schakelde andere molinologen en foto-verzamelaars in. Energiek bestudeerde men foto's van verdwenen paltrokken uit Dordrecht, Rotterdam, Overschie, Leiden, Utrecht, Delft, Hazerswoude, Nieuwveen, Franeker, Enkhuizen, Uitgeest, Amsterdam en zelfs Emden. Het leverde het volgende beeld op:

Zaanstreek	62 rechtse	3 linkse
Amsterdam	5 rechtse	10 linkse
Rest van Nederland	19 rechtse	5 linkse
Totaal	86 rechtse en	18 linkse paltrokken

[Drie paltrokken in Dordrecht, één in Overschie en één in Rotterdam bleken zowel links als rechts een kraan te hebben. Deze zijn niet meegeteld.]

JAMMER GENOEG BENT U NIET DE ENIGE MET BELANGSTELLING VOOR MONUMENTEN

Evenals u hebben ook houtworm, boktor en zwam een uitgesproken voorliefde voor ons nationaal monumentenbestand.

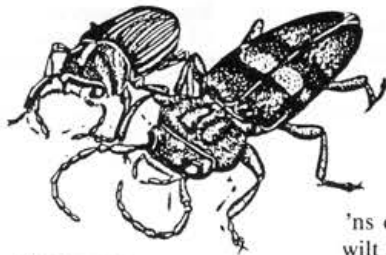
En waar uw belangstelling opbouwend is, gaan zij nogal afbrekend te werk.

Resultierend in schadeposten van miljoenen guldens. Voorkomen blijft daarom altijd goedkoper dan genezen.

Sterker nog: genezen is soms zelfs helemaal niet meer mogelijk.

Laat daarom een specialist van Rentokil bij u langs komen voor inspectie. De kosten van deze inspectie zijn nul komma nul, waar ook in Nederland.

Bovendien krijgt u meteen een serie

Links de houtworm, rechts de boktor. Samen veroorzaken ze voor miljoenen schade aan monumenten.

duidelijke tips over bescherming.

Vul de bon in en stuur 'm op. Oók als u eerst onze uitgebreide documentatie

'ns onder de loep wilt nemen.

RENTOKIL GRATIS INSPECTIE

- Wilt U mij bellen voor een gratis inspectie?
 Wilt u mij eerst documentatie zenden?

Naam: _____

Bedrijf: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoonnr.: _____

Opsturen aan rentokil, postbus 52, 2280 AB Rijswijk (Z.H.).
 of bel gratis: 06-0226600

werk als in een linkse paltrok. [De werkwijze beneden in de zaagschuur blijft uiteraard gelijk].

Wanneer nu de Beckerstheorie deugde, zouden de bovenkruier zaagmolens het krukwiél dus links op de krukas moeten hebben (gezien vanaf de sleepheiling). Maar dat is (was) lang niet overal zo:

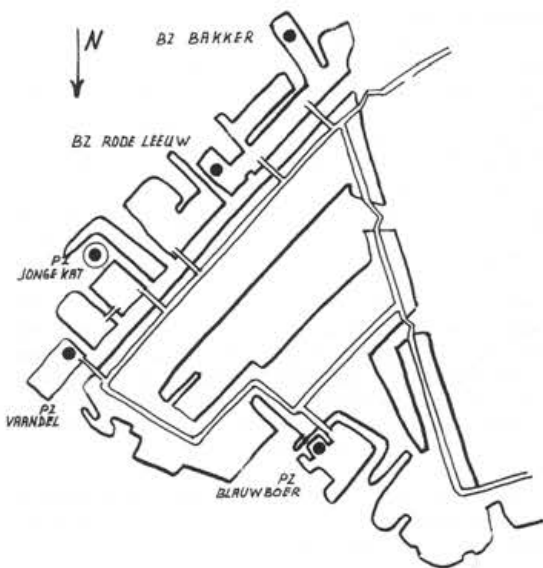
Indedaad komt (kwam) het gaande werk van "De Jager" te Woudsend, "De Rat" te IJlst, "De Herder" te Leiden, "De Hoop" te Holwierde, "De Fram" te Woltersum, en "De Tweeling" te Westzaan overeen met dat van een rechtse paltrok. Maar in "De Salamander" te Leidschendam, de "Bolwerksmolen" te Deventer, "De Heesterboom" te Leiden, de "Agnetta" te Ruurlo, "De Zwaluw" te Birdaard, "Het Jonge Schaap" te Zaandam-West en de watermolen bij kasteel "Singraven" te Denekamp draaide het gaande werk als bij een linkse paltrok! Zes rechtse tegen zeven linkse! Een sterke aanwijzing, zo niet bewijs, dat de draairichting van de krukas er niet toe doet.

[Van Birdaard ben ik niet 100% zeker. Van "De Eendracht" te Weesp en van "Den Oordt" te Ommen is het nog niet nagegaan, als dat tenminste nog mogelijk is. En "De Ster" in Utrecht is nog niet zo ver.]

Topografische redenen

Blijft de vraag, waarom de rechtse en linkse paltrokken zo ongelijk waren verdeeld. Buys schreef, zoals we hebben gezien, dat er "drie linksche paltrokken" bestonden en "alle anderen waren rechts". En als we verder lezen, staat er: "dit zat 'm in den aanleg van de werf, waarop de molen stond". Een topografische reden dus?

Vóór Buys' tijd, in 1832, verschenen de eerste kadastrale kaarten van de Zaanstreek. Deze kadastrale kaarten munten uit in nauwkeurigheid, omdat ze immers eigendomsgrenzen aangeven. Alle 65 paltrokken, die Buys heeft gekend, zijn er op terug te vinden (tek. 2). In één oogopslag zien we, dat de meeste bijna, of helemaal op een rond eilandje ston-

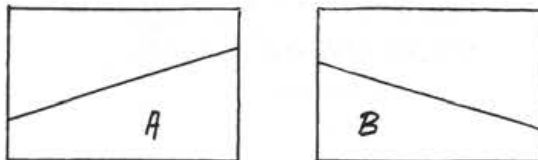
den. Uit welke hoek de wind ook woei, de gewaterde bomen konden altijd rechtstreeks uit het water naar de zaaggrond worden gehesen, of de kraan nu links stond of rechts. Geen enkele reden dus om die kraan per se links (rechtse paltrok) te plaatsen. De kraan kon net zo goed rechts staan.

Enkele paltrokken stonden op een schiereiland en hadden dus nog altijd aan drie kanten water. Slechts twee, "De Grauwe Eend" en "Het Vaandel" - precies: twee linkse - stonden wat onhandig op een breed schiereiland en waren, voorzover dat op de kaart is te beoordelen, beter af met een rechtse kraan (tek. 3), als we uitgaan van een overwegend westenwind. Hier had Buys het bij het rechte eind: "den aanleg van den werf" noodzaakte hier tot linkse paltrokken. Maar de derde linkse, "De Dienst Jacobs", stond volgens de kaart op een eilandje en had derhalve geen enkele reden om als linkse paltrok door het leven te gaan. Hij is later gebouwd dan "De Grauwe Eend" en stond er niet ver vandaan. Misschien diende "De Grauwe Eend" als voorbeeld, of was de topografische situatie in 1832 veranderd, ik weet het niet.

De linkse Amsterdamse paltrokken stonden op een schiereiland (tek. 4). Zo te zien hadden ook die zonder probleem rechts kunnen zijn. Kadasterkaarten tonen dus aan, dat men een paltrok, omdat er (bijna) rondom een slootje werd gegraven, zowel links als rechts kon bouwen.

De verklaring

En nog altijd hebben we geen antwoord op de vraag, waarom er desondanks zo weinig linkse paltrokken waren. Een even eenvoudige als voor de hand liggende uitleg is: Al 2500 jaar lang lezen en schrijven we van links naar rechts. Dat heeft invloed op ons waarnemen.

Van plaatje A zeggen we, dat er een stijgende lijn is afgebeeld. Plaatje B stelt een dalende lijn voor. We hebben de gewoonte de wereld van links naar rechts af te tasten. Onderzoek heeft aangetoond, dat we bij het uitvoeren van handelingen een voorkeur vertonen voor verplaatsing naar rechts. Inkomende post ligt vaker vaker links op het bureau dan rechts. Lopende banden gaan naar rechts enz. Dit moet dan van invloed zijn geweest op de bouw van paltrokken.

tekening 3: Gedeelte van het eiland in de Voorzaan, anno 1794, paltrok "Het Vaandel". Bij de overwegend westen- en zuidwestenwind zou een links geplaatste kraan steeds boven het land staan en slechts via een lange weg bomen uit het water kunnen ophijsen. Door de kraan rechts te plaatsen vereenvoudigde men het hijswerk aanmerkelijk.

Bovengenoemd onderzoek wees ook nog uit, dat in Israël, waar immers van rechts naar links gelezen en geschreven wordt, die neiging naar rechts zich niet voordoet! Integendeel, het werken van rechts naar links geniet daar de voorkeur! Uiteraard wil ik hiermee niet beweren, dat dan dus de bouwers van de linkse Amsterdamse paltrokken van Joodse komaf moeten zijn geweest!

Toen de rechtse paltrokken eenmaal de voorkeur genoten en de meerderheid kregen, bleef dat natuurlijk zo, al was 't maar uit gewoonte. Een zaagmolenaar, die werd overgeplaatst van een rechtse naar een linkse paltrok, zou een behoorlijke gewenningsperiode nodig hebben. Ook voor molenaars en toeleveranciers werkte een uniforme bouwwijze eenvoudiger en was goedkoper.

Bronnen:

P. Boorsma: Duizend Zaanse molens

Correspondentie van Evert Smit

Th. van Aken: "De Otter"

Kadasterkaart van Zaandam - 1832

Zaanlands Jaarboekje - 1853

Piet Vroon: Psychologie - 1993

Willem Buys: "De windmolens

van de Zaanstreek" - 1919

Kaart van Zaandam-Oost, Oostwoud - 1794

Peter de Moes

MOLEN-VUURWERK

Een molen is een bijzonder monument, dat we willen behouden. Daarom bent u als molenaar, maar ook als eigenaar actief bezig met onderhoud, subsidies en sponsoring. Zelfs het deskundig malen draagt bij aan het behoud van de molen. We passen goed op de molen, zodat deze niet wordt bedreigd door verval. Maar er is een andere bedreiging.

Door een plotseling optredend onheil kan de molen morgen al geschiedenis zijn. En dan hebben we het in de eerste plaats over brand. Maar dat weet u allemaal al. Het valt me op, dat het woord 'brand' veel in molenbladen voorkomt.

Als risico(beperkings red.)-adviseur bij verzekeringsmakelaar Mees & zonen geef ik voorlichting over het tegen aanvaardbare kosten en moeite beperken van risico's, meestal voor bedrijven en instellingen en sinds dit jaar ook voor molens.

In het winterseizoen maken we het ons gezellig met eten, drank, warmte, versiering en vuurwerk. In de molen kan het flink koud zijn, vooral als er niet in wordt gewoond. 'Open' kachels zijn de gevaarlijkste types. Kolen stoken in een potkachel is heel gezellig en kan in een poldermolen jarenlang goed gaan. Rondom de kachel moet het schoon zijn, want stof kan heel snel in brand raken. Houdt meubels, jassen en dozen ver genoeg van de kachel vandaan. Het aansteken van de kachel is een extra gevaarlijk moment; doe dat met materiaal, dat geen vonken of vlieggas produceert en blijf er bij, zolang de kachel open staat. Het stoken van hout of 'van alles' geeft veel vonken; doe dat alleen, als er een goede vonkenvanger op de schoorsteen staat. Open gaskachels, straalkacheltjes en ventilatorkacheltjes zijn eigenlijk te risicovol in een molen.

Het beste is een gesloten elektrisch toestel te gebruiken, of een modern gasapparaat, dat de verbrandingslucht van buiten aanzuigt. Ik vraag me af, of een apparaat, waarmee op veilige wijze warmte wordt opgewekt met de molen zelf, goedkoop kan zijn. Ik nodig deskundigen daarom van harte uit tot samenwerking om deze gratis energie meer te kunnen gaan benutten.

Roken wordt gelukkig door vele molenaars verboden. Kaarsen, olielampen en petroleumstellen zijn minstens zo gevaarlijk. Hoe sfeervol ook, elk vuur in de molen is een risico. Hang niet te veel versiering op, zoals papieren slingers of dennetakken.

Vuurwerk, vooral een vuurpijl, kan heel hoog komen en het riet van een molen in bewoond gebied treffen. We hebben dat bij de stellingmolen in Warnsveld gezien, waar het riet hoger zit dan 24 meter. Stel daarom in de oudejaarsnacht brandwachten aan met blusmiddelen, een (zak-)telefoon en goede instructies. Probeer ook met burens de afspraak te maken, dat zij, indien nodig, zullen alarmeren. De instructies zijn te vinden in uw brandveiligheidsplan.

Het ligt in mijn bedoeling vaker in de Gildebrief te gaan schrijven over risicobeperking. U bent welkom met vragen of suggesties.

Luuk van der Werf

W **Fa. J. J. Vendrig & Zn.**
GROOT- EN KLEINVERPAKKING

VENDRIG'S PAPIERENZAKKEN VOOR UW BAKKERSMEEL:

Wij leveren zakken van

1-30 pond.

Zakken van 25 kg.

Wit en bruin.

Het bedrukken van de zakken met uw
eigen molen is mogelijk.

Bel geheel vrijblijvend voor onze
concurrerende prijzen.

Julianalaan 15

3417 GJ Montfoort

Tel. 0348-471521

Fax. 0348-471512

BRANDPREVENTIEMIDDELEN

In Gildebrief 97/1 van maart jl. was een artikel te lezen van de hand van Dick Abelskamp over een verdwaalde vuurpijl en de brand, die als gevolg daarvan in zijn molen te Warnsveld uitbrak. Gelukkig liep het allemaal nog goed af, dankzij snel optreden van de molenaar zelf en van de brandweer.

Naar aanleiding van deze gebeurtenis leek het ons als bestuur van belang om op de jaarvergadering te Arnhem op 5 april jl. een medewerker van het bedrijf Magma Applications B.V. uit Rotterdam een voordracht te laten houden over brandpreventiemiddelen voor rieten daken. Helaas was er voor deze voordracht geen gelegenheid meer vanwege alle toespraken ter gelegenheid van ons 25-jarig jubileum. Op de voorjaarsvergadering van '98 zullen we deze voordracht alsnog op de agenda plaatsen, gezien het belang van deze zaak. Nu wil ik u hier in de Gildebrief alvast iets vertellen over deze brandpreventiemiddelen.

Het bedrijf Magma Applications BV brengt een vijftal brandpreventiemiddelen voor rieten daken op de markt, waarvan er twee in feite brandvertragers zijn. Het eerste van deze twee, "Magma Firestop Interior", beschermt riet tegen brand van binnenuit. Het tweede, "Magma Firestop SG2", is voor ons molenaars, naar ik aanneem, het belangrijkste. Dit middel verhoogt het vlampunt van riet zodanig, dat

de kans op het uitbreken van brand door "vliegvuur" nauwelijks groter is dan bij een pannendak. Proeven door TNO toonden aan, dat een met dit middel behandeld rieten dak, na gedurende acht minuten blootgesteld te zijn geweest aan brandende vuurkorven met een temperatuur van 800° C, alleen maar schroeischade en geen gloeiverschijnselen vertoonde.

Deze brandpreventiemiddelen zijn milieuvriendelijk en kunnen op het riet worden gespoten. Na vijf jaar dient te worden gecontroleerd, of de bescherming nog altijd effectief is. Zo niet, dan dient de behandeling te worden herhaald.

Blijkbaar heeft men een groot vertrouwen in deze middelen. Immers, er is zelfs een verzekeringsmaatschappij (de Heijmeriks Groep Assurantie Adviseurs), die objecten, welke met deze middelen zijn behandeld, tegen een aanzienlijk lagere premie verzekert.

Wie over deze middelen meer informatie wenst, kan er een folder over opvragen bij:

Magma Applications BV
Postbus 941
3000 AX Rotterdam
tel. 010-4110707

Jan Spruit

PRINS CLAUS LICHT DE VANG VAN DE "NOOIT VOLMAAKT" TE GORINCHEM

Op vrijdag 15 augustus rond half tien komt prins Claus aan bij de gemeentegrens. Een politie-escorte begeleidt hem naar de molen. Achter de molen hebben de genodigden zich verzameld. Fotografen houden hun camera in de aanslag. De zon lost de ochtendnevel langzaam op, maar alles wijst erop, dat het deze dag nagenoeg windstil zal zijn.

Burgemeester Ijssels begroet de prins bij de auto. Aan de voet van de molen maakt de prins kennis met de heer C. Stravers, hoofd van de afdeling Beheer en Onderhoud van de gemeente. Onder diens verantwoordelijkheid is de restauratie uitgevoerd. Ook maakt hij kennis met de heer P.J. Wildeboer, de voorzitter van de Vrienden van de Gorcumse molens. "Zo had ik me de molenaar voorgesteld", zegt de prins tegen Karel Streumer, die hem bij de toegangspoort opwacht. En de prins maakt met zijn handen het gebaar van een grote bos haar en een snor. Dan is de spanning, waarmee de komst van de prins is afgewacht, meteen gebroken.

In de molen wordt koffie geschonken en volgen verdere kennismakingen. Vervolgens begint het officiële gedeelte van de molenopening. Ieder neemt zijn of haar plaats in en luistert naar een toespraak door burgemeester Ijssels.

De burgemeester heet allen welkom en zegt ver-eerd te zijn, dat prins Claus bereid is de officiële openingshandeling voor de ingebruikstelling van de "Nooit Volmaakt" te verrichten. Hij vertelt, dat Gorcum trots is op de vier molens, die de gemeente nog resten en die alle ook gemeentelijk eigendom zijn: De Oostmolen en de Westmolen, twee wipmolens langs de Schelluinse Vliet en de beide walkorenmolens De Hoop en Nooit Volmaakt. Alle zijn ze nu in goede conditie en Gorcum zal er zuinig op zijn, omdat ze tot het culturele erfgoed behoren. Dan vertelt hij over de geschiedenis van de Nooit Volmaakt en over de restauratie ervan.

Vervolgens krijgt de heer Wildeboer het woord. Deze biedt de prins een Delftsblauw wandbord aan met daarop een afbeelding van de Nooit Volmaakt. Verder biedt hij de prins het eerste exemplaar aan van het boek "De walmolens van Gorinchem", geschreven door de heer A.L. van Tiel. De auteur is helaas vrij plotseling overleden in het najaar van 1996, maar zijn moeder is nog in leven en zij neemt het tweede exemplaar van het boek in ontvangst. Het is een ontroerend moment, als prins Claus opstaat om haar een hand te geven.

Vervolgens verzamelt het gezelschap zich op de

stelling van de molen voor de officiële openingshandeling. Samen met Karel Streumer trekt prins Claus aan het vangtouw, waardoor de bovenas vrijkomt. Vanwege de geringe hoeveelheid wind, moet het wiekenkruis een handje worden geholpen om in beweging te komen. Er klinkt applaus en de Koninklijke Harmonie De Bazuin speelt enkele marsen.

Nu volgt een uitgebreide rondwandeling door de molen. Er worden molenbroden, door bakker Bas speciaal voor deze gelegenheid gebakken met meel, dat de afgelopen week door de Nooit Volmaakt is geproduceerd, uitgedeeld aan de gasten. De prins neemt afscheid en de Nooit Volmaakt wordt in de vreugdestand gezet. Dan nemen spreukwijken bezit van het hekwerk, om te trachten in de hoogte nog een koel briesje te vangen.

Het boek "De Walmolens van Gorinchem" kan worden besteld bij het secretariaat van de Stichting Vrienden van de Gorinchemse molens, Postbus 539, 4200 AM Gorinchem, tel. 0183-620897. De prijs bedraagt f 19,50.

Arie van Loon

*Prins Claus in gesprek met
vrijwillig Molenaar Karel Streumer*

MOLENBESTAND OP DISKETTE

De afgelopen jaren werd vaak de vraag gesteld, of het bekende "Rode Boekje" niet op diskette verkrijgbaar was. Omdat het Nederlandse Molenbestand op een afwijkend computerbestand werd bijgehouden, was dat niet het geval.

Toen echter dit voorjaar de tiende druk van het Nederlandse Molenbestand verscheen, werd er van het computerbestand een conversie gemaakt voor "gewone" PC's. Deze is thans verkrijgbaar.

Het molenbestand op diskette omvat zowel de windmolens (1035 stuks), als de watermolens (95 stuks). De gegevens zijn identiek aan die in de tiende druk van het "Rode Boekje", dat alle leden van het Gilde als jubileumgeschenk hebben ontvangen. Van iedere molen is opgenomen: de plaats, de gemeente, de naam(aanduiding), het nummer en de bladzijde volgens het laatst verschenen provinciale molenboek, het type, de functie, de vlucht, het wieksysteem, de stelling- of belthoogte, de inrichting, de biotoop, het bouwjaar, de eigenaar en, bij poldermolens, de (vroeger) polder. Bij watermolens bovendien het adres en de raddiameter. De namen van molenaars (de gele bladzijden uit de jubileumuitgave) zijn niet opgenomen.

Voor het gebruik van de bestanden op de diskette hebt u een bestandsprogramma nodig. Wij hebben de gegevens op de diskette gezet in zowel dBASE III-formaat, als ACCESS-formaat. dBASE III is een zeer veel gebruikt database-programma. De betreffende bestanden zijn ook in te lezen in het nieuwere dBASE IV. ACCESS is een onderdeel van Microsoft Office, dat velen, die onder Windows werken, kennen. Als ACCESS geen onderdeel uitmaakt van uw Microsoft Office-programmatuur, kunt u het apart aanschaffen bij uw leverancier. Wij hebben de ACCESS-bestanden aangemaakt met ACCESS 2.0. Nieuwere versies van ACCESS kunnen deze bestanden ook lezen.

Er bestaan nog diverse andere database-programma's (= bestandsprogramma's). Deze zullen vrijwel altijd de dBASE III-bestanden kunnen lezen.

Het molenbestand op diskette is ideaal voor mensen, die eigen gegevens over de Nederlandse molens willen toevoegen. Te denken valt aan verzamelaars van ansichtkaarten, foto's of dia's, die het molenbestand kunnen uitbreiden met rubrieken voor album, bladzijde, negatiefnummers enz. Ook aantekeningen over molenbezoek e.d. zijn in extra rubrieken in het bestand onder te brengen.

De prijs van de diskette bedraagt f 27,50, incl. verzendkosten (voor leden van De Hollandsche Molen f 25,-). U kunt de diskette bestellen door overmaking van dit bedrag op girorekening 5285850 t.n.v. Werkgroep Nederlands Molenbestand te Alkmaar, onder vermelding van "diskette molenbestnad".

Eric Zwijnenberg

NAJAARSEXCURSIE NAAR NOORD-HOLLANDSE MOLENS

Op zaterdag 27 september moesten de deelnemers aan de najaarsexcursie van de afdeling Gelderland vroeg opstaan. Het reisdoel deze dag was namelijk Noord-Holland, waar we twee van de stoere zware dikkoppen (binnenkruiers) en drie bijzondere industriemolens zouden gaan bezoeken.

In een klein half uur had zich een dertigtal molenliefhebbers verzameld in café-restaurant "De Stolp" te Stolpen en ontving, onder het genot van een kopje koffie of thee, het programma voor deze dag. Een programma, dat door Dirk-Jan Abelskamp nu eens op een totaal andere manier was opgezet. Kregen we normaal gesproken een routebeschrijving met een vragenlijst voor de te bezoeken molens, ditmaal was het een routebeschrijving met per molen een stukje van zijn geschiedenis, eigenaar, opbouw (staande werk, kruiwerk, vang, gevlucht e.d.) en de werking van de diverse werktuigen. Aan de hand hiervan kon men zich een goed beeld vormen over de molens, die men ging bezoeken.

Poldermolens

Bij de Noorder M werden we ontvangen door de molenaars, die met hun verhaal een goed beeld gaven van de functie en de werking van de schepradmolen, welke eens de ca. 263 ha grote gelijknamige afdeling van de Zijpe en Hazepolder bemaalde. Een eiken achtkant, dat rechtstreeks staat op penanten (zonder ondertafelement), vormt de basis voor deze schitterende poldermolen. Maar ook de houten wateras, het gietijzeren rollenkruiwerk en zelfs het schitterend ingerichte kantoortje straalden de unieke sfeer uit van een molen, die al zo'n drie eeuwen geleden werd gebouwd voor het bemalen van een polder. Het originele plonstoilet met hartje in de deur en de stukken krant als toiletpapier pasten goed in dit beeld. Helaas was er zo weinig wind, dat de molen zelfs met het onderrondsel uit het werk geen omwenteling kon maken.

Vanuit St. Maartensbrug reden we via de ringweg rond Alkmaar richting Schermerhorn, alwaar langs de Noordervaart de museummolen (molen D) van de Schermer is te vinden. Een poldermolen, welke samen met molen C de onderste trap van een twee hoog malende gang molens vormde, die de binnenboezem van de Schermer afmaalden op de Schermerboezem. Hier konden we de verdere ontwikkeling zien in de wateropvoerwerktuigen, omdat deze molen is uitgerust met een vijzel. De opbouw van zo'n vijzel konden we op het buitenterrein goed bekijken. Een vijzel bestaat uit een ronde houten as, waarin drie schroefgangen zijn uitgehakt. In deze schroefgangen worden de "lubben" (houten plankjes) radiaal ingelaten. Verder konden we o.a. nog bewonderen een stutvang, een houten rollenkruiwerk, een tonmolen (met de hand te bedienen), allerlei gereedschappen en een origineel ingerichte molenwoning.

In het plaatsje De Rijp legden we aan in eetcafé Oude Jans om wat te eten en te drinken. Na de lunch gingen de meesten van ons nog even de

benen strekken door eens rond te kijken in het oude centrum. Gezien de zonnige weersomstandigheden was dat extra genieten.

Industriemolens

Koog aan de Zaan stond als volgende plaats op het programma. We bezochten hier molen "Het Pink", een achtkante oliemolen, die in 1751 op de onderbouw van zijn voorganger, een wipmolen, de wind ging opvangen. Er was intussen wat wind opgestoken, maar helaas niet voldoende, want we konden alle werktuigen niet in volle glorie aan het werk zien. Wel konden we alles goed bekijken: kolvergang, voorslagblok, vuisters, stamperblok met potten, schellerad en naslagblok, maar ook het gaande werk, dat er voor moet zorgen, dat er geproduceerd kan worden.

Vervolgens ging het naar Westzaan, waar pelmolen "Het Prinsenhof" er schitterend bijstond in het najaarszonnetje. De rondleiding, die we hier kregen, gaf ons een erg goed beeld van het pelproces en de diverse stappen, waaruit dat bestaat. Van het opvoeren van de gerst met de jacobs ladder, het pellen, het zeven (sorteren op korrelgrootte), het opnieuw pellen, het sorteren, het reinigen in de waaierij tot het uiteindelijk afleveren van een goede kwaliteit gort, vertelden de molenaars met enthousiasme.

In "De Schoolmeester", de enig overgebleven windpapiermolen ter wereld (in de periode van 1620 tot 1850 waren er in de Zaanstreek ca. 40 windpapiermolens in bedrijf), wordt nog steeds papier gemaakt, zoals het in vroeger jaren ook al gebeurde. Papier kan men eigenlijk het best beschrijven als een vervlochten blad, bestaande uit natuurlijke vezels (katoen, vlas, jute e.d.).

Kijken we naar het proces in deze molen, dan zien we in het kort de volgende stappen:

- Het benodigde vezelmateriaal voor de papierproductie in de Schoolmeester wordt vooral gehaald uit lompen en daarom ziet men in de voddenschuur dan ook veel jeansbroeken (katoen) liggen, maar ook resten touw (hennep). In deze schuur sorteert men de voden, verwijdert men zaken als knopen, ritsen e.d. en snijdt men de stof in stukjes van ca. 10 x 10 cm. Een leuke anecdotie is, dat vroeger de medewerkers de verzamelde knopen in een zakje verkochten voor 1 cent. Dit lijkt niet veel, maar men had toen dan ook maar een salaris van 1 gulden en vijftig cent.

- Voor het bekijken van de volgende bewerking gaan we de molen zelf (een zeskant) binnen. Hier is de kapperij, waar de stukjes stof in een langzaam ronddraaiende ton door stampers met daaraan bevestigde kapmessen kapot worden gehakt.

- Om vervolgens de overgebleven grondstof tot vezelmateriaal te vermalen gebruikt men de "hollander". Dit is een houten maalbak, waarin water met stukjes lompen worden rondbewogen. Tijdens dit rondlopen moeten de stukjes een rol (waarin weekijzeren strippen zijn aangebracht) en een maalplaat

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd.

Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk.

Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken.

Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters.

Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel.

U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar:
Wilhelmina Textieldiensten B.V., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

Wilhelmina

Wilhelmina Textieldiensten b.v. Kanaaldijk Z.W. 9, 5706 LD Helmond,
Telefoon: 0492 598181, Fax: 0492 526105.
Steunpunten in Apeldoorn, Bergen op Zoom, Hoogeveen en Woerden.

- BON** Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
 - het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

passeren. Hiertussen worden de vezels uit de stukjes voden gescheurd. Deze productiestap voert men tweemaal uit. Tussen die twee stappen loopt de vezelmassa in een "verzijbak", waaruit het water weg kan lopen, maar de vezelmassa (halfstof) achterblijft. Na de tweede keer malen heeft men de gewenste vezelmassa (pulp) ter beschikking.

- In het werkhuis gebruikt men deze pulp om papier te scheppen (met een schepraam) of om op de papiermachine (met een ca. 1 m brede en 3 m lange zeefband) tot vellen papier om te vormen.

- De vellen papier legt men na de fabricage op vilt-doeck. Vervolgens gaat een stapel van om en om papiervellen en vilt-doecken onder een pers ter ontwatering. In de droogschuur worden deze vellen vervolgens gedroogd.

- De vellen kunnen eventueel een nabehandeling ondergaan. Die bestaat uit het tussen twee houten walsen doorhalen van de vellen, waardoor ze worden gladgestreken.

In De Schoolmeester is molenpapier te koop met de afbeelding van een papiermolen (watermolen) en een toepasselijke oude tekst:

*Al is het slecht, het komt terecht.
Dus wordt het oude vod, door vlijt,
Tot nut van nieuw gebruik bereid.
So most de Mens het voddig leven,
Door wercking van een goe mannier,*

*Bereiden tot een wit papier.
Daar 's Heeren Wil op weird geschreven.*

De gemiddelde jaarproductie in een windpapiermolen als De Schoolmeester was ongeveer 50 ton papier. Tot op de dag van vandaag is het productieproces van papier in principe niet veranderd. De grondstof is vaak oud papier of hout. De machines zijn groter en sneller geworden, maar nog steeds vindt men in een papierfabriek:

- grondstofverwerking (sorteren en vervezelen)
- stofbereiding (mengen en reinigen)
- papiermachine met daarin:
 - doekpartij, waar papierblad wordt gevormd
 - perspartij, waar ontwatering plaatsvindt
 - droogpartij, voor verdere droging van de papierbaan
- kalanderen (gladmaken van het papier)

Kijken we ter vergelijking naar de productie van krantenpapier bij Parenco te Renkum (mijn huidige werkgever), dan hebben we thans te maken met papiermachines, die 8,5 m breed, ca. 120 m lang en ruim 8 m hoog zijn. Hier wordt in een vol continubedrijf met een snelheid van ca. 75 km/uur krantenpapier gemaakt. Twee papiermachines produceren aldus jaarlijks ruim 400.000 ton papier.

Petro van Doorne

NMD OP GOEREE-OVERFLAKKEE (SLOT)

Wegens plaatsgebrek in de Gildebrief ontbrak van mijn verslag over NMD op Goeree-Overflakkee mijn laatste molenbezoek die dag, nl. aan "d'Oranjeboom" te Nieuwe Tonge. Ik besloot, zoals in de slotregel van pagina 32 van nog steeds diezelfde Gildebrief staat te lezen, inderdaad om naar huis te gaan, maar toen ik in de verte de molen van Nieuwe Tonge nog zag draaien, veranderde ik mijn plannen en bracht ik ook nog een bezoek aan "d'Oranjeboom".

Nieuwe Tonge

Van dat besluit kom ik echter schielijk terug, als ik op weg naar de Haringvlietbrug de molen van **Nieuwe Tonge** nog met vier halve zeilen zie draaien. Ik sla rechtsaf, de dijk op, waarop molen **d' Oranjeboom** staat, ook hier weer opgenomen in een lange huizenrij. Als ik bij de molen ben aangekomen, zie ik, dat de molen, een grondzeiler, eigenlijk alleen vanuit het zuidwesten tot het noorden een goede windtoetreding heeft. Vanuit de andere richtingen belemmeren bebouwing of bomen die. De molen draait met vier halve zeilen. Ook hier weer de zuivere kegelvorm van de romp.

In de molen zit een achttal jongelui, onder wie enkelen van het vrouwelijk geslacht, in de molenaarshut. Er klinkt een vrolijk gelach op vanachter het glas, dat even verstomt, als ik de deur open en

mijn hoofd om de hoek steek om te vragen, of ik de molen nog even kan bekijken. Onmiddellijk staat vrijwillig molenaar Ad Meijer op. Hij begeleidt mij naar boven, maar laat het aan Kees-Jan Weststraten over om mij iets over de molen te vertellen, omdat hijzelf voor de hele groep eten gaat halen bij de afhaal-Chinees. Kees-Jan wijst mij op het kruierwerk, dat massief ijzeren rollen heeft. Hij vertelt, dat de koningsspil en het luiwerk (zonder gaffelwiel) nog origineel zijn en dus stammen uit 1768, het jaar waarin de molen werd gebouwd. Dan ontdek ik iets bijzonders: de molen heeft een Vlaamse vang; die bestaat niet uit vijf, maar uit slechts vier vangstukken. Het buikstuk is duidelijk langer dan gebruikelijk, maar ik vind het moeilijk om uit te maken, welk vangstuk er nu feitelijk ontbreekt, het teenstuk of het schouderstuk. Kees-Jan kan me dat ook niet vertellen, want hem was deze bijzonderheid van de molen eigenlijk nog nooit opgevallen. Ik zal het maar eens aan Bart Dooren vragen bij de eerstvolgende bijeenkomst van de lesstofcommissie. Hij is tenslotte degene, die voor de lesstof het hoofdstuk "De Vang" voor zijn rekening zal nemen. Van de oorspronkelijke drie maalkoppels is er nog één over. Op de steenzolder is er daarom een behoorlijke ruimte.

We gaan weer naar beneden en naar buiten, waar Kees-Jan besluit de molen een eindje krim-

De fraaie eerste steen van d'Oranjeboom te Nieuwe Tonge

pend om te kruien, omdat de wind naar zuid aan het krimpen is. Daardoor krijg ik de gelegenheid een opname te maken van de prachtige gevelsteen van deze molen, die inderdaad een "oranjeboom" als voorstelling heeft.

Dan komt Ad Meijer terug met het eten. Samen richten de jongelui op de begane grond een lange tafel in en verdelen het voedsel. Voor ze gaan eten, nemen ze twee halve zeilen weg en laten de molen met twee halve draaien tijdens de maaltijd. Ik wens hun smakelijk eten en neem afscheid. Het is intussen al kwart over zeven geworden. Als ik ben thuisgekomen, hoor ik in het nieuws, dat Tommy Haas tot mijn spijt heeft verloren van Felix Mantilla.

Jan van der Vlies

BOEKBESPREKINGEN

"Eendrachtspolder, van molens naar machines"

De Eendrachtspolder ligt aan de Rotte, bij Zevenhuizen, ten noorden van Rotterdam. De Auteur, de heer L. van Houdt, vertelt op heldere wijze de geschiedenis van deze polder en de directe omgeving ervan:

Het inklinken van het veenland sinds de ontginning in de dertiende eeuw, het maken van polders door bemaling vanaf de vijftiende eeuw, het ontstaan van veenplassen door turfwinning tijdens de zestiende en zeventiende eeuw, het droogmalen van die veenplassen in de achttiende eeuw, het vervangen van molens door gemalen in de negentiende en twintigste eeuw en tenslotte de officiële ingebruikstelling van het nieuwste gemaal op 24 mei 1997, ter gelegenheid waarvan het boekje is uitgegeven.

De geschiedenis van de molens van de Eendrachtspolder komt nadrukkelijk aan bod. Eén en ander wordt verduidelijkt met 8 kaarten en 7 situatieschetsjes. Achterin het boekje staan de namen van de molenaars, die de polder hebben bemalen. Daarbij valt op, dat een vrouwelijke molenaar op een poldermolen toen al heel gewoon was. 37 foto's, waarvan 26 in kleur, verlevendigen het geheel. Het boekje telt 84 pagina's en heeft het handige A5-formaat. Het is uitgebracht door het Hoogheemraadschap van Schieland en de Stichting Oud-Zevenhuizen-Moerkapelle. Het ziet er goed verzorgd uit en het kost minder dan men zou verwachten, f 12,50 (plus f 5,= verzendkosten).

Het kan worden besteld bij het Hoogheemraadschap van Schieland, afdeling communicatie, Postbus 4059, 3006 AB te Rotterdam, tel. 010-4537200, of bij de Stichting Oud-Zevenhuizen-Moerkapelle, Postbus 100, 2760 AC te Zevenhuizen, tel. 0180-638180.

Peter de Moes

"Molens vanuit de lucht"

Recent verscheen een fraai fotoboek met 30 historische zwart/wit luchtfoto's van windmolens uit het archief van KLM Aerocarto, gemaakt in de periode 1923-1970. Het formaat is liggend-A4 met aflopende en dus royale afbeeldingen. De heer C.A. van Hees zorgde voor een historisch en molentechnisch verantwoorde tekst op de naastliggende pagina. Het boekje is gedrukt op mooi papier en de foto's zijn scherp en contrastrijk.

De vliegtuigen, vanwaaruit werd gefotografeerd, hebben betrekkelijk laag gevlogen, zodat de foto's vanuit een vrij laag gezichtspunt een aantrekkelijk beeld vormen. Vaak is er nog veel van de omgeving zichtbaar. Dan is ook goed te zien, hoe de omgeving soms is veranderd. Er zijn ook opnamen bij van molens, die al lang zijn verdwenen.

De afbeeldingen laten molens zien uit het hele land. Ik kan de verleiding niet weerstaan om ze alle te noemen:

Hazerswoude (Rooie Wip), Kockengen (Spengense molen), Texel (Het Noorden), De Kaag (Laker molen), Leidschendam (driegang, nog met Dekker en Oud-Hollands), De Schermer (driegang), de Rustenburgers, Aarlanderveen (middel- en ondermolen), Kinderdijk (drie opnamen, met op één ervan 18 van de 20 molens), Amsterdam (1100 Roe en 1200 Roe), Sloten (Fr.-koren-molen), Dokkum (beide molens; de plaatsnaam wordt in de begeleidende tekst niet genoemd!), Zwartsluis (verdwenen molen), Bredevoort (De Prins van Oranje), Harderwijk (Molen van Reerink; verbrand, maar in herbouw), Rhenen (Binnenmolen), Willemstad (d'Orangemolen; met één roe), Zierikzee (De Hoop), Gouda (Korenbloem; verbrand), Gouda (Roode Leeuw), Leiden (De Valk; met de kermis), Haarlem (de Adriaan; ver-

brand), Winschoten (molens Berg en Dijkstra), Meppel (De Vliet), Leiden (De Heesterboom), Westzijderveld (De Nieuwe Onderneming; verdwenen), Zaanstad (De Koperslager; verdwenen), Zaanse Schans (De Zoeker, De Kat en De Gekroonde Poelenburg).

Dit boekje is een absolute "must" voor iedere echte molenvriend. Op elke foto is zo veel te zien. Nostalgie viert hoogtij. Het is een uitgave van Slingenberg b.v. Hoogeveen. Prijs f 14,95. Verkrijgbaar bij de 60 filialen van "Boekenvoordeel" in Nederland en waarschijnlijk via de normale boekhandel te bestellen.

Jan Kurver

"Windmills"

Engeland is voor ons Nederlanders op molengebied eigenlijk een slapende reus. Je hoort weinig over Engeland op molengebied, hoewel het land toch is gezegend met een behoorlijk aantal voor ons bijzondere molens.

Diverse Gildeleden zijn voor het bekijken van molens al één of meer keren de haringvijver overgestoken en min of meer enthousiast teruggekeerd. Engeland is op molengebied een beetje sluimerend, ook wat betreft de molenliteratuur. De boeken, die er zijn, dateren al van zo'n vijftien tot vijftiengintig jaar geleden. Ze zijn daarom ook verouderd en vaak niet meer te krijgen.

Toch is er onlangs een nieuw boek verschenen, dat een goed beeld geeft van de Engelse molens in al hun aspecten. Het boek is geschreven door Rodney J. de Little, een molenliefhebber, die bij ingewijden geen onbekende is. Reeds op vijftienjarige leeftijd trok hij met een eenvoudige camera door het land om datgene, wat hem aansprak op molengebied, op de gevoelige plaat vast te leggen. Later pakte hij alles professioneler aan, getuige de prachtige foto's, waarmee het boek is geïllustreerd.

De foto's spreken onmiddellijk aan, als je het boek doorbladert, en nodigen zonder meer uit tot lezen. Uit de tekst komt dan duidelijk naar voren, dat onze overzeese burens heel langzaam, maar gestaag werken aan het behoud van hun molens. Ze doen het echter op een geheel andere manier dan wij gewend zijn. Het werk wordt gedaan door plaatselijke werkgroepen. Deze zijn vaak niet op de hoogte van elkaars ervaringen, waardoor het wiel nogal eens twee of meer keren moet worden uitgevonden. Daarom zou het voor molenminnend Engeland een zegen zijn, als men de koppen eens bij elkaar stak om een overkoepelende organisatie in het leven te roepen.

Little behandelt bijna alle aspecten van de in zijn land voorkomende molens en verduidelijkt alles met veel en uitermate goede foto's.

Zonder meer een boek voor de molenliefhebber, die verder kijkt dan zijn eigen landsgrenzen. Bovendien heeft het boek een prettige bijkomstigheid: het laatste hoofdstuk is vergelijkbaar met ons "rode boekje", waardoor het een uitermate goede handleiding is voor een bezoek aan de molens in Engeland.

ISBN-nr. 0.952993007
Prijs: 29.95 pond (ca. f 95,-)

Gerrit Pouw

Een vragenrubriek

Als je serieus met je hobby bezig bent en het doet er niet toe, welke hobby, dan loop je vroeg of laat aan tegen vragen, waarop je niet één twee drie een antwoord weet. Dikwijls kom je er uiteindelijk toch achter, na enig speurwerk en raadpleging van literatuur of collega's. Maar een enkele keer blijft het antwoord echt uit en dat is geen bevredigende zaak.

Om aan dat laatste tegemoet te komen, heeft de redactie gemeend een vragenrubriek in het leven te moeten roepen. Het mogen allerlei vragen zijn: over molentechnische zaken, over praktijkproblemen, over onbekende werktuigen, noem maar op. U kunt de vragen, duidelijk omschreven en eventueel vergezeld van verduidelijkende tekeningen, afbeeldingen of foto's, zenden aan de redactie.

zeilmakerij Fa. van Neerven B.V.

opgericht 1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR
IN
NEDERLAND, BELGIË
EN DUITSLAND
IN
KATOEN, W.K. 77 EN VLASDOEK

DR. VAN ERPSTRAAT 1

5341 AK OSS

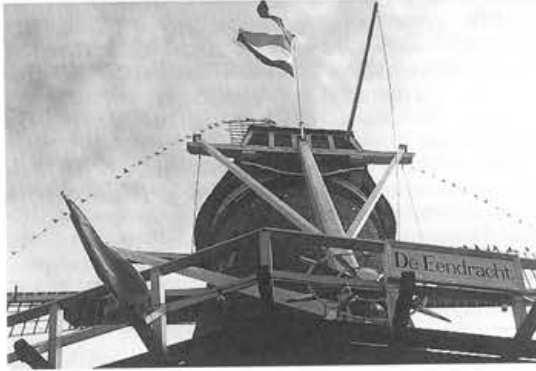
TELEFOON 0412 - 62 40 28

FAX 0412 - 62 79 73

RECTIFICATIES

1. Zoals velen van u wellicht al hebben opgemerkt, stelde de foto op pagina 32 van de laatste Gildebrief (97/3) niet voor korenmolen "De Eendracht" te Dirksland. Wat de foto wel voorstelde, was die aparte vang, met een gaffelwiel i.p.v. een trommel, in de Schaaapweimolen te Rijswijk (zie artikel over de Westlandse Molendag in dezelfde Gildebrief (97/3)). De foto van De Eendracht drukken we hierbij alsnog af.

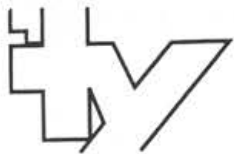
Korenmolen De Eendracht te Dirksland

2. In het verhaal over de hoep op pagina 21 ben ik flink over de schreef gegaan bij het ontcijferen van het handschrift van Gerrit Pouw. Op de twaalfde regel van dat stukje leest u: "in taan gesmeerde nagels". Gerrit heeft er verschrikkelijk om moeten lachen, want er had moeten staan: "taae gesmede nagels".

3. De Heer Tinus Verwijmeren beklagt er zich in een - hoe ironisch! - aan Jan van den Vliet gericht schrijven over, dat zijn naam tot tweemaal toe fout gespeld in de Gildebrief is terechtgekomen. Eerst in de geslaagdenlijst op pagina 19 en ook nog eens in mijn verhaal over de Westlandse Molendag op pagina 25. Waarschijnlijk heb ik mij te veel laten leiden door de naam van één van mijn familieleden, die de naam Verwijmeren draagt en met wie ik Tinus nog

in contact had willen brengen, toen hij mij vertelde, dat hij bezig was met een genealogisch onderzoek naar de naam Verwijmeren. Tinus, ik neem aan, dat dat nu niet meer nodig is, want Verwijmeren is tenslotte geen Verwijmeren. Je vrees, dat er nu ook een verkeerde naam op je getuigschrift terecht zal komen, heb ik hopelijk weggenomen door je brief aan Gerrit Pouw mee te geven, zodat zijn vrouw in de ledenadministratie kan nazien, of je naam daarin foutief staat gespeld. Zij zal dan de spelling ervan, indien nodig, verbeteren. Sorry Tinus, mea maxima culpa!

Jan v.d. Vlies

copperant 't y coatings b.v.

Het meest complete onderhoudsprogramma voor uw molen.

Copperant biedt alles wat uw molen nodig heeft, zoals:

- Kleurcopperant, vochtregulerende houtbescherming in de bekende molenkleuren.
 - PPP roestwerende verf in diverse molenkleuren.
 - Hydrolin zwaardoek, in diverse molenkleuren, voor uw molenzeilen.
 - Houtworm copperant 330.
 - Plens 70, muurimpregneringsmiddel, overschilderbaar.
- En nog vele andere onderhoudsproducten.

Bel voor meer informatie: Zijlstra & Co Verf b.v. 058-288 77 00

EEN BEST SMEERMIDDEL

Ooit stond er in de Gildebrief (92/1) een verhaal van LVA (Leen van Aalsburg?) over een door de vang fijngemalen vleermuis, waardoor de molen niet meer wilde stoppen. "Het wiekenkruis tippelt gewoon door, alsof er totaal geen vang om het wiel ligt", schreef LVA. "Nou, 't zal wel", dacht ik toen, "de man zal wel overdrijven." Hoe kon zo'n nietig beest de hele vang ontregelen? Maar nu weet ik beter en kan ik het nog sterker vertellen.

Zaterdag 25 oktober. Door omstandigheden heeft "mijn" Westveense wipmolen bij Woerdense Verlaat zeker één maand niet gedraaid. Dat is-ie niet gewend. Maar vandaag gaat-ie weer draaien en liefst ook malen, want Gerrit Pouw komt langs met een twintigtal collega's uit Groningen.

Ik ben op tijd aanwezig. Te weinig wind om te malen. Dan maar draaien. Ik krui en leg vier volle voor. Bij het uitrollen van de zeilen komen er een paar honderd van die dikke paarde- of strontvliegen vrij. Die dachten in de donkerte van het opgerolde zeil rustig de winter door te komen. Niks bijzonders, dat is hier altijd zo, in de herfst. Het derde end voor het derde zeil komt voor en de vang doet het iets minder goed, zo lijkt het. Het vierde end draait te ver door. Het maakt een omwenteling te veel. Ik leg er eerder dan anders de vang op en eindelijk stopt-ie. Ik lijk wel een beginneling. Het vierde zeil voorgelegd en draaien maar. Na enige tijd probeer ik te vangen, maar het heeft geen effect. Ik trek aan het kneppeltouw. De molen draait iets langzamer. Ik ga er aan "hangen" en eindelijk komt het gevluht tot stilstand. En dat bij een zachte bries! Ik ga naar boven en voel: de voering is ijskoud. Hij vangt gewoon niet. Ik controleer "alles". Niks loos. Wel hangt de vangbalk (al enkele maanden) wat laag. Het scharnierende eind zou daardoor in de ezel kunnen vastknaaien.

Schuif verstellen dus. Ik pak de klauwhamer en los de leidzame wig onder de schuif. Die wig heeft molenmaker Pieter van der Veeke jaren geleden met Golgothaspijkers verankerd. VERBIJsterend zo degelijk, alleen niet los te krijgen. Het lukt toch en ik haal het vulhoutje onder de leidzame wig vandaan. Nu kan de schuif zakken. Ik ga naar beneden en leg het onderend aan de roeketting. Ik ga weer naar boven, til de oude halssteen van de vangbalk en leg hem op de vloer. Nu kan ik de vangbalk opbeuren tot iets boven horizontaal en er een passend blok hout onder schoppen. Het kruis wil nu gaan draaien, maar de roeketting houdt 't tegen. Ik los de leidzame wig boven de schuif. Nog meer Golgothaspijkers. Ik stop het vulhoutje in de ruimte boven de schuif, ontstaan doordat de vangbalk (die dit keer in het sabelijzer scharniert!) is opgetild. Ik trek het blok hout onder de vangbalk weg en hij hangt horizontaal. Ik leg de oude halssteen er weer als ballastgewicht op. Nu zal hij wel weer vangen. Ik ga naar beneden, maak de roeketting van het onderend los, trek de vang op. Het kruis komt in beweging. Ik leg de vang er weer op en.....de molen draait gewoon door!

Nou, vastknaaien in de ezel is dus de oorzaak niet. Wat nu? Het waait al wat harder, dus eerst moeten die zeilen maar eens weg. Dat gaat uiterst moeizaam, want veel meer dan het vangtouw is het het kneppeltouw dat de vang moet bedienen. Steeds loopt het gevluht te ver door, zodat ik de zeilen in een hoogst ongebruikelijke volgorde moet klampen. Eindelijk lukt het. De molen ligt veilig aan de ketting. Maar hoe leg ik dit aan de bezoekers uit? Ze zijn er goddank nog niet en ze hebben gelukkig niets van al mijn gehannes gezien. Ze moesten eens weten, wat er allemaal aan hun komst hier op de molen voorafgaat!

"Na een kwartiertje - het is inmiddels half één - komen er vijf auto's aan. Ogenscheinlijk rustig zittend op het waterloophek wacht ik de gebeurtenissen af. Daar zijn ze. "Zo, we dachten al, dat je er niet was". "Draaien we niet?" "Je had best alvast kunnen beginnen, hoor!" Op deze en soortgelijke vragen ben ik voorbereid. "Hartelijk welkom allemaal!" "Mensen, u kunt uw molenkennis nu direct komen demonstreren, want de vang doet het niet", roep ik.

Direct vliegen er tien de trap op, het bovenhuis vullend. Voor en achter het bovenwiel krioelt het van maanijzer-, voering-, sabelijzer-, koebouten-, ezel- en vangblokkencontrolerende molenaars. Niks te vinden.

Na enige tijd een kreet: Het barst hier van de vliegen!" en "Ze zitten in de vang!" en "Zand erin!" Vliegen?! Zien vliegen kans om de vang zo glibberig te maken? Ineens schiet mij het Gildebriefartikel van LVA te binnen. Dat kan dus ook nog! Die LVA overdreef helemaal niet met z'n vleermuis. Paardevliegen unnen het zeker ook!

Snel vind ik een halve emmer zand en in no time stoppen vele hulpvaardige handen zand tussen de vangblokken. "Draaien maar!" Daar gaat het gevluht weer. "Vangen!" Zou-ie stoppen? Ja, waarachtig, nog wel met moeite, maar al veel beter. "Nog een paar keer!" Ik hoor zwaar schurende geluiden. Mooi zo. Eindelijk werkt de vang weer als vanouds. Dat was 't dus: paardevliegen, die met hun vette lijken de voering smeerden, alsof deze in een oliebad had gelegen. Die strontvliegen smeren prima! Wanneer de reuzel op is, smeer ik de bovenas ermee. De Shell kan beter vliegen vangen dan naar olie boren. De Westveense strontvliegvetten worden hierbij van harte aanbevolen!!

De oud-molenaar Nico van der Horst komt eens kijken bij al die drukte. "Vliegen?" "Nooit van gehoord, nooit last van gehad." Logisch Nico, in jouw tijd bemaalde je de polder nog. Toen kregen die vliegen geen kans om onder de vangstukken te kruipen. Maar nu hadden ze een dikke maand de tijd om in alle rust een lekker plekje te zoeken en meteen het wereldrecord winterslaap te breken, want ze zijn nooit meer wakker geworden. "Ja ja, op die manier", zegt Nico nog.

De wind steekt verder op, de molen wordt opgezeild en in z'n werk gezet. Al spoedig gaat het water met 100 enden van het gevluht door 't scheprad, tot vreugde van de aanwezigen. Dat maakt veel goed. Mijn dag wordt helemaal goed, als Gerda Koster me bij het afscheid een grote Groninger

koek geeft, voor de moeite. De krenten in de koek zitten net zo dicht opeen als de paardevliegen in de vang. Lekker. Oud-commissaris Vonhof kan het zo mooi zeggen: "Er gaat niets boven Groningen!"

Peter de Moes

MOLENDAG IN HET LAND VAN CUIJK

Op zondag 8 maart 1998 zetten de molenaars in het Land van Cuijk de deuren van "hun" molens open voor bezoek door publiek en collega-molenaars. De 11 windmolens en 1 watermolen vormen een leuke aanleiding voor een dagje uit. Het Land van Cuijk bevindt zich in Noord-oost-Brabant en ligt ingeklemd tussen de Maas, de Peel en Noord-Limburg. De grotere en meer bekende plaatsen zijn Cuijk, Boxmeer, Grave, Mill en Sint Anthonis. Deze plaatsen vormen tevens de gelijknamige gemeenten van het Land van Cuijk.

Langs de Maas

Men kan een leuke start maken bij de molen van Katwijk, die vanaf de brug in de A73 over de Maas reeds zichtbaar is. Deze achtkante, met riet gedekte stellingmolen heeft vroeger dienst gedaan als poldermolen in Zuid-Holland en is bij Katwijk op een vierkante onderbouw geplaatst, die dienst doet als woonhuis. Via het plaatsje Katwijk zelf kan men naar Cuijk rijden via de (nog bestaande) weg bovenop de Maasdijk. Ten zuiden van het centrum ligt aan de weg naar Oeffelt de witte, stenen bergmolen "Jan van Cuijk". De molen is goed onderhouden en herbergt naast het normale maalinterieur ook nog diverse oude landbouwwerktuigen. Vanuit Cuijk kan men zuidwestwaarts naar Haps rijden, waar een zeskante bergmolen staat. De "Mariamolens" is uniek in zijn soort, omdat de weinige andere zeskante molens in Nederland van het type stellingmolen of grondzeiler zijn. In deze molen bevinden zich twee koppels maalstenen.

Terugrijdend in de richting van de Maas komt u aan de westelijke rand van Oeffelt molen "De Vooruitgang" tegen. Deze ronde stenen bergmolen heeft er decennia lang als troosteloze romp bijgestaan, maar is in de tachtiger jaren weer volledig herbouwd. De volgende molen, die niet ver van de Maas staat, bevindt zich in Beugen, 3 km ten zuiden van Oeffelt. De "Martinus"-molen is ook al van het type ronde stenen bergmolen, zodat dit type wel gebruikelijk genoemd mag worden in het Land van Cuijk. Onlangs is deze molen grondig gerestaureerd. Dankzij geavanceerde restauratie-technieken konden gelukkig alle houten balken worden gehandhaafd. Deze balken deden vroeger reeds dienst in een wipmolen en zijn daardoor dus van een historisch waardevolle betekenis.

Peelrand

Na Beugen kunt u definitief het "binnenland" van het Land van Cuijk ingaan en u verlaat dan de invloedssfeer van de Maas. Dit gebied is overigens veel molens gedurende de Tweede Wereldoorlog fataal geworden. U komt, in zuidwestelijke richting rijdend, te Rijkevoort, waar tegenover de kerk de ronde stenen stellingmolen "Luctor et Emergo" staat. Er is evenwel geen sprake meer van "bovenkomen", want de molen "worstelt" met de hoge bommen aan de brink, die veel wind wegvangen. Na gedegen onderzoek is gebleken, dat bij de bouw van deze molen onderdelen zijn gebruikt van een achtkante stellingmolen uit het westen des lands.

Na Rijkevoort komt u via Ledeacker en Sint Anthonis aan in Oploo. Op dit zuidelijke punt in het Land van Cuijk, aan de rand van de Peel, staan een windmolen en een watermolen op een steenworp afstand van elkaar. De watermolen, die zijn water uit de Peel krijgt, deed ooit dienst als oliemolen, maar is nu korenmolen. De windmolen "De Korenbloem" is er één van het in Noord-Brabant veel voorkomende type standerdmolen. De molen komt echter van origine uit Den Dungen (Midden-Brabant). In dezelfde gemeente Sint Anthonis staat 5 km noordelijk van het gelijknamige dorp nog een standerdmolen. Deze molen bij Wanroij onderscheidt zich van de andere standerdmolens, omdat de draai-bare kast drie verdiepingen heeft in plaats van de gebruikelijke twee. De molen draagt de naam "De Hamse Molen" ("De Ster") en is in 1978 geheel herbouwd na in 1974 door verwaarlozing in elkaar te zijn gezakt.

Verder naar het noorden staat onder de rook van Sint Hubert de ronde stenen bergmolen "De Heimolen". Ook hierin zijn tweedehands onderdelen gebruikt, waarschijnlijk afkomstig van een standerdmolen, die enkele kilometers verderop moet hebben gestaan. Een paar kilometer noordelijker zou elke Engelsman een molen vermoeden. En zo is het! "De Korenbloem" in Mill is eveneens een ronde stenen bergmolen, maar is helaas in een zeer slechte staat en dus niet geopend voor publiek. De molen is onlangs verkocht aan een aannemer, die onder tegen de molen een woning wil bouwen en tegelijkertijd de molen wil restaureren.

De laatste molen op de tocht door het Land van Cuijk bevindt zich aan de rand van Gassel nabij

het vestingstadje Grave. Het betreft een achtkante bergmolen met een typisch Noord-Brabants achtkant, daar de veldkruisen (diagonale verbindingsbalken in de velden van het achtkant) ontbreken.

Welkom

Hiermee bent u aan het einde gekomen van een tocht langs 12 stuk voor stuk interessante korenmolens. Namens de molenaars heet de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk u van harte welkom op zondag 8 maart aanstaande. De molens zullen geopend zijn tussen 11 en 17 uur en bij voldoende wind draaien, dan wel graan malen. Wij zullen proberen bij zoveel mogelijk molens bovendien randactiviteiten te organiseren. Gezien het vroege tijdstip van het jaar, zal er

op meerdere molens koffie verkrijgbaar zijn. Zoals het er nu naar uitziet, zal alleen de molen te Mill niet geopend zijn. Wilt u meer zekerheid over "deelnemende" molens en hun openingstijden, dan kunt u tot en met 7 maart contact opnemen met:

Vereniging Molenvrienden Land van Cuijk
Straatkantseweg 28
5443 NC Haps
tel. 0485-322460 of
tijdens kantooruren: 024-3601397
U kunt ook de internet-site
van de vereniging raadplegen op:
<http://www.worldaccess.nl/~donwerts>.

Don Werts

HET POTHOK KOMT WEER TERUG

Dit molenonderdeel kwam vroeger met name voor op molens met een houten bovenas. Tegen inwateren zat er achter de askop een kraag om de bovenas. Boven die kraag was er voor een goede afvoer van regenwater een zgn. pothok tegen het voorkeuvelens aangebracht. Monumentenzorg adviseert tegenwoordig om ook een pothok aan te brengen bij molens met een gietijzeren bovenas. Een gietijzeren bovenas heeft direct achter de askop rond de as een groef, het waterhol, die voorkomt, dat regenwater langs de as de kap binnensijpelt.

Op een achtkante stellingmolen met een vlucht van 22 m verkeerde de gepotdekselde voorwolf in slechte staat. Het is op zich geen moeilijke klus om een voorwolf te vervangen, maar voor advies over het te gebruiken materiaal wendde ik mij voor de zekerheid tot Monumentenzorg. Men ried mij aan om **red cedar**-hout te gebruiken. Dat is duurzaam en het werkt nagenoeg niet. De planken, met een aanbevolen dikte van 3 cm en een breedte afhankelijk van de situatie ter plaatse, dienen elkaar 4,5 cm te overlappen en moeten met verzonken roestvrijstalen kruiskopschroeven op de kap worden aangebracht. Als de planken geveerd of geteerd zijn, zie je de schroeven nagenoeg niet meer. Tussen de planken moet er een zgn. compriband aangebracht worden, want de voorwolf heeft vooral last van door de wind opgestuwd binnendringend water. Bovendien ried men mij aan om de bovenzijde van de planken planken aan de zijde van het gevlucht te voorzien van een vellingkant (afgeschuinde rand) en daar een kitstrook tegenaan te brengen. Bij een timmerbedrijf tegenover de molen kon ik het voor de voorwolf benodigde red cedar-hout bestellen voor de prijs van f 218,-, incl. BTW. Dat viel me reuze mee.

Omdat ik daar nu toch in de buurt aan het werk

was, wilde ik eveneens iets doen aan de niet optimale afdichting rond de bovenas. Monumentenzorg heeft onlangs het advies uitgebracht om gietijzeren bovenassen voortaan te voorzien van een kraag en op het voorkeuvelens een pothok aan te brengen. Men heeft de ervaring, dat dit een goede garantie is tegen het binnendringen van water, zelfs als de bovenas enigszins is verzakt. Als men in het waterhol een gewone plaat plaatst, is lekkage het directe gevolg. Vroeger was dat niet zo bezwaarlijk, omdat molens toen dagelijks draaiden en de reuzel voor een vetafdichting zorgde.

Aangezien de meeste molens tegenwoordig door vrijwilligers worden bemand, is dit nieuwe voorstel zo gek nog niet. Lekkage door langs de as binnensijpend water is een hinderlijk euvel, dat kostbare restauraties noodzakelijk kan maken. Immers, een geringe lekkage kan tot gevolg hebben, dat windpeluw, keer- en weerstijl al na twintig jaar verrot zijn.

De rond het waterhol te plaatsen kraag dient 6 cm hoog te zijn en moet goed waterdicht worden afgedicht met flexibele kit (bijv. Sicaflex). De kraag kan nu beschermd worden door een pothok, dat bestaat uit twee "zijwanden" van tegen het voorkeuvelens aangebrachte hardhouten latten een "dak", bestaande uit een roestvrij stalen plaat, die onder de voorwolf door naar achteren toe reikt tot tegen het voorkeuvelens en naar voren tot over de kraag en die een afwatering naar voren heeft. Onder de as moet eveneens een roestvrij stalen plaat worden aangebracht, die achter de kraag reikt tot net over de bovenkant van het steenbord. In mijn geval heb ik de bovenas een klein beetje naar voren gecorrigeerd, om te voorkomen dat de kraag tegen de kap aanloopt.

Martin E. van Doornik

EEN PUZZEL UIT 1885, IETS VOOR DE DESKUNDIGEN VAN VANDAAG?

Een stukje tekst uit de Katholieke Illustratie van toen:

Notenboom in een molensteen

Bij Walton Hill in Engeland ligt, of liever hangt, sedert vele jaren als eenig overblijfsel van een watermolen een molensteen.

Twintig jaren geleden ontsproot uit het vierkante gat in het midden van de steen een stammetje, voortgekomen uit de pit van een noot, die daar

bij toeval in den grond gekomen was. Het boompje vulde, bij toenemenden wasdom, allengs het gat van den steen en voerde die mede naar boven. Thans hangt de steen 5 voet hoog boven den grond; de boom heeft eene hoogte bereikt van 29 voet. Het ware wellicht voor geleerde genootschappen de moeite waard - onze tijd wil toch alles onderzoeken - de vraag te behandelen: hoe kan den steen van den boom verwijderd worden, zonder één van beiden te beschadigen?

OPROEP

Vrijwillig molenaar met 7 jaar ervaring op een korenmolen wil graag (lieft een paar dagen) ervaring opdoen met het malen op een wipmolen. Bij wie?

Is er wellicht ergens een poldermolen, voor welke men een vaste molenaar zoekt? Indien voor die molenaar tevens woonruimte aanwezig is, dan verzoek ik u contact op te nemen met

J.H. Pottjewijd (molenaar te Sleen, Drente)
De Dilgt 95
7823 NE Emmen
tel. 0591-626461

EEN DANKWOORD

Bij het beëindigen van mijn werkzaamheden als controleur van de bliksemafleiders van molens, die door vrijwilligers van het GvVM worden bemand, wil ik alle molenaars en hun echtgenoten, die ik in de loop der jaren heb mogen ontmoeten, danken voor hun hartelijke ontvangst en de vele kopjes koffie, die zij mij overal aanboden. Veel vrienden heb ik hieraan overgehouden, hetgeen mij dan ook veel genoegen doet.

L. Oostrom

TE KOOP

Elektrische maalstoel
Diameter van het steenkoppel: 1,20 m
Cpl. met el.motor
In goede staat
Prijs: n.o.t.k.
F. Roex
Heerlen, tel. 045-5716407 of 045-5459696

UITNODIGING

Het GvVM, afdeling Noord-Holland, nodigt leden en belangstellenden uit voor de

CONTACTAVOND

op vrijdag 21 maart 1998

in de Molenzaal van sportcomplex Hoornse Vaart bij station Alkmaar-Noord.

Gerbrand de Vries zal een dia-lezing geven over "STANDERDMOLENS vroeger en nu, in binnen- en buitenland." Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur. In de zaal s.v.p. niet roken.

Inlichtingen:

GvVM, afdeling Noord-Holland
p/a Kerkelaan 34
1851 HE Heiloo
tel. 072-5338280
tel. 0251-311389
Theo v.d. Nieuwendijk, secretaris

MEDEDELING

Wij zijn blij met de grote hoeveelheid aangeleverde artikelen. Het is in principe ons streven die ook allemaal te plaatsen in de Gildebrief. Daarentegen zijn wij uit financiële overwegingen gedwongen de Gildebrief beperkt te houden. Dit heeft noodzakelijkerwijs tot gevolg, dat wij soms artikelen óf moeten doorschuiven naar het volgende nummer, óf in het geheel niet kunnen opnemen.

Wij vragen hiervoor uw begrip.

De redactie

EEN KUNSTZINNIG EN AMBACHTELIJK ECOLOGISCH PROJECT, TE REALISEREN ROND EEN WATERMOLEN IN BELGIE

De "Arendsmolen" ligt aan de rand van het Belgische stadje Hoegaarden, dat bekend is om zijn bierbrouwerij. De molen is omgeven door glooiende weiden en ligt aan de rivier "De Grote Gete". Het gebouw is geheel vrijstaand en ligt afgezonderd. Er loopt een toeristische wandel- en fietsroute langs, die is uitgezet door mensen van de bierbrouwerij. De molen is goed bereikbaar, want er zijn grotere (uitval)wegen in de buurt. Leuven ligt op ca. 20 km afstand, Brussel op ca. 45 km. Het gehele complex bestaat uit een woonruimte, een molen/maalderij, een stal, een grote loods en andere woon- en stalruimten.

De molen was tot 1985 operationeel. Het meel werd op waterkracht (turbine) gemalen. Zeven jaar geleden verloor ik mijn hart aan deze plek. De molen stond toen reeds vier jaar stil. Het is al lange tijd mijn ideaal deze molen weer draaiende te krijgen. Mijn ideeën daarover hebben gaandeweg vaste vorm aangenomen. De tijd om ze te gaan realiseren is aangebroken, maar mij rest nog het vinden van de juiste medewerkers. Daarom zoek ik een aantal personen/gezinnen met veel moed en doorzettingsvermogen, maar ook met een eigen financiële draagkracht (minimaal f 50.000,-), die eenzelfde ideaal koesteren en willen meewerken aan dit project. Zij delen dan wel mee in het vastgoed.

Het hele complex bestaat uit 1,5 ha grond, waar

van 0,2 ha is bebouwd. Het pand, dat gedeeltelijk valt onder Monumentenzorg, dient vrijwel geheel te worden gerestaureerd. Dat zal voor 80% geschieden met staatssubsidie. De bestaande woonruimte bestaat uit 6 kamers en kan onmiddellijk worden betrokken.

Wat er gerealiseerd moet worden:

- het operationeel maken van de ambachtelijke maalderij met drie koppels stenen.
- het herinrichten van de bakkerij
- het opzetten van
 - een geitenkaasmakerij
 - groenten- en fruitteelt
 - een eigen afvalwaterzuivering
 - een kunstatelier of expositieruimte
 - een eco-winkel
- het opwekken van eigen elektriciteit via de water-turbine
- het creëren van meer woonruimte

Wie belangstelling heeft, kan contact opnemen met:
Geert Bekaert Hedy van Henegouwen
Klein Overlaar 75 Emmalaan 4
3320 Hoegaarden 2341 JP Oegstgeest
tel. 0032-16767900 tel. 071-5170883
(alleen ma t/m do)
fax 0032-16767903

Nieuws over "Molenwereld"

In januari 1998 komt het eerste nummer van 'Molenwereld' uit, het nieuwe molenblad voor iedereen, die zich interesseert voor molens of zich ermee bezig houdt. 'Molenwereld' staat open voor alle facetten van molens, zowel in woord als in beeld. Functies en soorten, hun geschiedenis en techniek, de taal en cultuur, hun relatie met mens en maatschappij, het molenbehoud, de molenbiotoop, actueel nieuws enz., enz.; het krijgt allemaal een plaats in 'Molenwereld'.

De Stichting Molenwereld, de uitgever van het blad, wil van de 'Molenwereld' een blad maken, waaraan u wat hebt op molengebied, niet alleen op het moment van verschijnen, maar ook als een blad, dat u, bij wijze van spreken, jaren later nog met plezier bekijkt, een blad, waarin u informatie van blijvende waarde terugvindt. Dat blijkt al uit de artikelen, die gereed liggen voor het eerste nummer: "Wel eens een molen gezien met één vijzel en twee voorwaterlopen?", "Danken zestienders nu echt hun naam aan Amsterdamse voeten?", "Hoe zit het nu met de koningsspil?", "Is het echt wel in de haak?", "Wie zijn de initiatiefnemers van 'Molenwe-

reld' en wat bezielt hen?", "Een honderdjarige en nog veel meer." Dit en nog veel meer treft U allemaal aan in 'Molenwereld', vanaf januari 1998.

Vorm

Niet alleen de inhoud is bepalend voor een blad, de vorm is dat ook. Die vorm krijgt dan ook alle zorg van de uitgever en de drukker. 'Molenwereld' zal maandelijks verschijnen met een gecombineerd nummer voor juli/augustus. De omvang is minimaal 24 pagina's en op zijn minst de omslag zal volledig in kleur zijn. Het oog wil ook wat. Vandaar, dat het afbeeldingenmateriaal veel aandacht krijgt: kaartmateriaal, tekeningen, interessante archiefstukken, foto's van recente datum en van ver daarvoor. 'Molenwereld' wil op molengebied gewoon het blad zijn, waaraan u al jaren uitziet en blijft uitzien.

Prijs

Zie ook Gildebrief 97/3. Abonnement f 97,50. Leden van DHM, GvVM of AKG f 92,50. Indien U betaalt vóór 1-1-'98: f 87,50. Gratis voor wie zich opgeeft als donateur van de Stichting

"Molenwereld" met een minimum donatie van f 125,-. Minder draagkrachtigen mogen het abonnementsgeld of hun donatie betalen door inzending van twee betaalkaarten of eurocheques met het halve bedrag. Eén van die kaarten zal dan direct worden geïnd, de andere op een door u aan te geven datum, maar niet later dan 1-6-'98. Abonnees in België betalen 1850 Bfr, over te maken op Postcheque 000-1746998-28. Tarieven in overige landen worden op aanvraag verstrekt. U kunt u ook schriftelijk aanmelden als

abonnee of donateur bij de Stichting "Molenwereld", Antwoordnummer 12104, 2740 WD Moerkapelle [door het insturen van de antwoordcoupon in dit tijdschrift].

Als u nog meer informatie wilt hebben, bijvoorbeeld over advertenties of advertentietarieven, neem dan (schriftelijk) contact op met de Stichting Molenwereld, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303 of (telefonisch) met de voorzitter van de stichting, de heer M.G. Coops (tel. 0566-621086).

Bestuursmutaties

Om inzicht te verschaffen in de te verwachten bestuursmutaties, heeft het bestuur besloten het rooster van aftreden jaarlijks in het decembernummer van de Gildebrief op te nemen. Hierdoor kunnen de leden zich tijdig bezinnen op de voordracht van (tegen)kandidaten voor de ledenvergadering, die traditiegetrouw op de eerste zaterdag in april gehouden zal worden.

Zoals uit het rooster valt op te maken, zijn Peter de Moes en Jan Spruit in 1998 periodiek aftredend.

Ze hebben beiden te kennen gegeven niet herkiesbaar te zijn. Peter de Moes maakt sinds 1990 deel uit van het bestuur en is onder andere actief geweest in de redactie van de Gildebrief en in de Lesstofcommissie, Jan Spruit heeft zich gedurende vier bestuurstermijnen beziggehouden met de coördinatie van de examens.

De beide vacatures die door het aangekondigde aftreden zijn ontstaan, brengen wij hierbij onder uw aandacht.

Rooster van aftreden				
naam	functie	datum benoeming	jaar aftreden	eerste benoeming
G. Sturkenboom	voorzitter	6 april 1996	2000	1988
B.A. van Weel	secretaris	5 april 1997	2001	1985
G.W.M. Barendse	penningmeester	6 april 1996	2000	1984
H. Demoet	lid	5 april 1997	2001	1997
P.J. de Moes	lid	2 april 1994	1998	1990
J.A.M. Spruit	lid	2 april 1994	1998	1982
A. van Uffelen	lid	1 april 1995	1999	1995
Samenstelling van het bestuur per 5 april 1997				

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - voor zover gereed.
Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.

Verzamelinformatie:

Praktisch lesmateriaal

De leden in opleiding dienen dit lespakket bij aanmelding aan te schaffen. Het bevat de benodigde theorie voor de opleiding.
De prijs bedraagt f 70,-.

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XXII - Bovenassen

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom. Waarom helt de bovenas. De tonmolen.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens

Informatie XX

Kruiwerken.
Prijs: f 10,- (incl. porto).

Informatie XXI - Weercursus.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

GRATIS UITGAVEN

- Statuten en het Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Exameneisen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt U contact opnemen met:

de ledenadministratie

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

(niet op zaterdag, dan zijn wij op de molen!)

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens

Ir. F. Stokhuyzen
Kopie op A4-formaat.
Prijs: f 25,- (incl. porto).
Te bestellen bij de ledenadministratie.

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten
Te bestellen door overmaking van
f 50,- op girorekening 139754 t.n.v.
J. den Besten te Loenen aan de Vecht.

Zingende Stenen

D.J. Abelskamp
Prijs: f 45,- (incl. porto).

Rond Zingende Stenen

D.J. Abelskamp
Prijs: f 45,- (incl. porto).
Beide boeken zijn te bestellen door overmaking op girorekening 148232 van Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk.
Bestel U beide boeken gelijktijdig, dan is de prijs f 80,- (incl. porto).

Veiligheid op Wind- en Watermolens

"De Hollandsche Molen"
Prijs: f 10,- (incl. porto).
Te bestellen bij de ledenadministratie.

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 maart 1998